

BATIYNA (1962)

Tügölbay Sıdıkbekov (1912–1997)

Kaynaklar:

Sydykbekov, T. (1962). *Batiyna* [Батийна]. Kyrgyzzokuupedmbas.

Sydykbekov, T. (1972). *Batyina* (M. Çeçakovsky, çev.). Frunze: Kyrgyzstan. Rulit'ten erişildi.

GENEL BILGI

Yazar

Tügölbay Sıdıkbekov (1912–1997), günümüzde Kırgızistan'ın Issık-Göl bölgesinde yer alan Keng-Suu köyünde dünyaya gelmiş Kırgız bir yazardır. Kesin doğum tarihi bilinmediğinden, daha sonra kızı tarafından rastgele bir tarihin seçildiği bir aile geleneği aracılığıyla 14 Mayıs'ı doğum günü olarak kabul etmiştir.

1928-1931 yılları arasında Frunze'deki (günümüzdeki adıyla Bişkek) Tarım Teknik Okulu'nda, daha sonra ise Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat'ta bulunan Orta Asya Veteriner Enstitüsü'nde eğitim almıştır. Leninci Gençlik (Leninçil Caş) gazetesinde çalışmış (1931–1936), Kırgızistan Yazarlar Birliği'nde danışmanlık görevinde bulunmuş (1937–1947) ve Kırgız Devlet Yayınevi'nde (Kırgızmbas) editörlük yapmıştır (1949–1951).

Sovyet döneminde "milliyetçi yazar" olarak damgalanmış olsa da, daha önce almış olduğu Stalin Ödülü, kendisine yönelik siyasi baskıların sınırlı kalmasını sağlamıştır. Kırgız tarihinin nesnel bir şekilde incelenmesini desteklemiş, Kırgız dilinin gelişimine katkıda bulunmuş ve resmî aksaklıkları açıkça eleştirmiştir. Bu duruşu, bazı araştırmacıların onu "Sovyet dönemi Kırgız muhalifi" olarak nitelendirmesine yol açmıştır.

Yaklaşık yetmiş yıl boyunca Kırgız edebiyatının en önemli figürlerinden biri olmaya devam eden Sıdıkbekov, 19 Temmuz 1997'de Bişkek'te hayatını kaybetmiştir.

Edebî Kariyeri

Tügölbay Sıdıkbekov edebiyat hayatına şair olarak başlamıştır. İlk şiirlerinden biri olan *Bunlar Kim? (Bular Kimder?)*, 1 Mayıs 1930 tarihinde *Leninci Gençlik (Leninçil Caş)* gazetesinde yayımlanmıştır. Kısa bir süre sonra kaleme aldığı *Yaşlı Komuzcu (Çal Komuzçu)* adlı şiiri ise *Hücum (Çabuul)* dergisinde yer almıştır. İlk şiir kitabı *Mücadele (Küröş)* 1933 yılında yayımlanmış, bunu *Kahramanlar (Baatırlar)*, 1936) ve *Şair-Bülbül (Akın-Bülbül)*, 1938) izlemiştir. Aynı dönemde yazar, nesir alanında da eserler vermeye başlamıştır.

Kendi kuşağındaki birçok yazar gibi Sıdıkbekov'un ilk dönem eserleri de Kırgız toplumunda yeni sosyalist düzenin kurulmasıyla ortaya çıkan toplumsal değişimleri, emek hayatını ve dönüşen sosyal ilişkileri konu edinmiştir.

1937-1938 yıllarında iki cilt hâlinde yayımlanan *Keng-Suu (Keng-Suu)*, Kırgız edebiyatının ilk romanlarından biri kabul edilmektedir. Yazar, 1950'li yıllarda bu eseri yeniden gözden geçirmiş ve romanı 1955 ile 1958 yıllarında *Dağlar Arasında (Too Arasında)* adıyla tekrar yayımlamıştır.

Bu dönemde ayrıca *Şair-Bülbül* (*Akın-Bülbül*, 1938), *Ala-Too'dan Yedi Kişi* (*Ala-Toodon Cetöö*, 1939), *Gece Bekçisinden Haber* (*Tün Carçısınan Kabar*, 1939) ve manzum masal türündeki *Açgözlü Baba* (*Aç Kóz Ata*, 1940) adlı eserlerini kaleme almıştır.

Savaş Günlerinde (*Soguş Kündöründö*, 1943) adlı öykü derlemesinde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında toplumda öne çıkan dayanışma ve vatanseverlik temalarını işlemiştir.

Yazarın 1938-1940 yılları arasında kaleme aldığı ve 1946 yılında yayımlanan *Temir* (*Temir*) adlı romanı ise Güney Kırgızistan'da Sovyet iktidarının kuruluş sürecini konu almaktadır.

Sıdıkbekov'un edebî kariyerindeki önemli dönüm noktalarından biri *Bizim Zamanımızın İnsanları* (*Bizdin Zamandın Kişileri*, 1948) adlı romanıdır. Eser ilk olarak *Sovyet Kırgızistanı* (*Sovettik Kırgızstan*, günümüzdeki adıyla *Ala-Too*) dergisinde yayımlanmış, daha sonra Moskova'da Rusça olarak basılmıştır. Roman, 1949 yılında Stalin Ödülü'ne layık görülmüş ve yazarı Kırgız edebiyatının önde gelen isimleri arasına taşımıştır.

Savaş sonrasında çocuk edebiyatına yönelen Sıdıkbekov, *Dağ Çocukları* (*Too Baldarı*, 1953) adlı eserini yayımlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise en önemli eserlerinden biri olan *Kadınlar* (*Zayıptar*) romanını kaleme almıştır. Romanın ilk bölümü *Batırına* (*Batırına*) 1962 yılında yayımlanmış, ikinci bölüm *Geçit* (*Aşuu*) ile birlikte eserin tam metni 1966 yılında okuyucuyla buluşmuştur.

Yazarın sonraki eserleri arasında gençlik temasını işleyen *Akranlar* (*Kurbular*), *İtiraf* (*Sır Aşuu*, 1977) ve *Dağlar Arasında* (*Too Arasında*) romanındaki karakterlerden birinin hikâyesini sürdüren *Yımanbay'ın Karakteri* (*Yımanbay Peyili*, 1980) yer almaktadır.

Sıdıkbekov, yaşamının son dönemlerinde kaleme aldığı otobiyografik eserlerinde kendi hayatına ve tecrübelerine yer vermiştir. Bu kapsamda *Yol* (*Col*, 1982) ve *Dağ Geçitlerinde* (*Bel-Beleste*, 1996) adlı eserleri, yazarın yaşamına ışık tutan önemli kaynaklar arasında kabul edilmektedir.

Eser

Yazar, Kırgız halkının devrim öncesi dönemdeki yaşantısını ele alan *Zayıptar* (*Kadınlar*) adlı romanını kaleme almıştır. Eserin ilk cildi olan *Batiyna* 1962 yılında yayımlanmış, eserin ikinci bölümü olan *Aşuu* (*Geçit*) ile birleştirilen genişletilmiş tam metin ise 1966 yılında basılmıştır. Romanın ilk kısmı, kadın karakterlerin kaderleri üzerinden baskıcı ataerkil ve feodal toplumsal düzen altında Kırgız kadınlarının mahrum bırakıldığı hakları ve eşitsiz statülerini gözler önüne sermektedir. Bu çalışma, eserin M. Chechakovsky tarafından yapılan ve 1972 yılında yayımlanan Rusça çevirisi esas alınarak hazırlanmıştır.

Arka Plan

Roman, kadınların kaderinin aşiret düzeni ve zenginlerin gücü tarafından belirlendiği bir dönemi anlatmaktadır. 1917 Bolşevik Devrimi öncesindeki Kırgız toplumunda evlilik, çoğu zaman ekonomik ve siyasi çıkarlar için düzenlenmekteydi. Kadınlar ise borçların ödenmesi, akrabalık ilişkilerinin kurulması veya servetin korunması için kullanılan bir araç haline gelmiştir. Bu durum, özellikle "tütün gelini" (nasvay) anlaşmaları ve kaling (başlık parası) uygulamasıyla görülmektedir. "Tütün gelini" ifadesi, bir kızın değerinin yalnızca bir tutam tütüne indirgenmesini simgeleyen haksız evlilik anlaşmalarını ifade eder. Böylece Batiyna gibi kız çocukları daha doğmadan evlendirilmekte ve kendi gelecekleri hakkında söz sahibi olamamaktadır.

Romanda adalet sistemi de zenginleri koruyan geleneksel aşiret düzeni üzerine kuruludur. Yoksullar ve özellikle kadınlar, zorla evlendirilmeye ve şiddete karşı hiçbir hukuki koruma bulamazlar.

1916 Ayaklanması ve ardından yaşanan Büyük Göç (Ürkün), bu eski düzeni sarsar. Daha sonra Bolşevik Devrimi ile birlikte kadınlar ilk kez hukuki haklar kazanmaya başlar. Yeni Sovyet yönetimi zorla evlilikleri yasaklamış, kadınların eğitimini desteklemiş ve onlara kendi yaşamları hakkında karar verme hakkı tanımıştır. Romanın sonunda Batiyna'nın geleneksel eleçek yerine kırmızı başörtüsü takması, eski düzenden kopuşu ve kadınların özgürlük ile eşitlik arayışını simgelemektedir.

KIŞILAR

Batiyna – Romanın başkahramanı; kadınların özgürlüğü, eğitimi ve eşitliği için mücadele eden kadındır.

Kazak – Batiyna'nın dürüst ve yoksul avcı babası; gelenekler ve borçlarına bağlıdır.

Abdirahman (Yaşlı) – Kazak'ın babası; Satılğan ile yaptığı evlilik anlaşması sonraki kuşakları etkiler.

Abdirahman (Genç) – Adıke'nin oğlu ve Batiyna'nın ilk kocası.

Adıke – Gücünü ve servetini kullanarak yoksulları sömüren kisidir.

Alımbay – Asantay'ın oğlu ve Batiyna'nın ikinci kocası; ilgisiz ve kabadir.

Asantay – Yaşlı ve nüfuzlu bir aşiret lideri; geleneksel düzeni temsil eder.

Gülsün – Çocuk yaşta yaşlı Asantay ile evlendirilen genç kız; doğum sırasında hayatını kaybeder.

Abıl – Batiyna'nın ilk aşkı; zorla evlilikler nedeniyle kaybedilen mutluluğu temsil eder.

Yakimenko – Batiyna'yı koruyan ve yeni Sovyet düzeninde kadınların haklarını destekleyen askerdir.

Kaçıke – Köy komitesinin başkanı; Batiyna'nın okuma yazma çalışmalarını ve faaliyetlerini destekler.

Kanımbübü – Bir kuzu postu borcu karşılığında evlendirilen çocuk gelin; Batiyna yardım edve.

Serkebay – Geleneksel düzeni ve kadınlara yönelik baskıyı savunan nüfuzlu bir aşiret büyüğüdür.

Salkınay – Adıke'nin ikinci eşi; Batiyna'nın ilk evliliğinde ona sürekli eziyet eden acımasız kayınvalidesidir.

ÖZET

Roman, yaşlı avcı Abdirahman'ın zengin toprak sahibi Satılğan ile torunları üzerine yaptığı eşitsiz bir evlilik anlaşmasıyla başlar. Her iki yaşlı öldüğünde, bu anlaşmanın getirdiği ağır sonuçlar oğulları Kazak ve Adıke'ye miras kalır.

Kazak, kızı Batiyna'yı yoksulluk içinde büyütürken; kibirli Adıke eski sözü hiçe sayar ve hakkını arayan Kazak'ı aşağılar. Zaman geçip Batiyna büyüdüğünde, geleneklerin ve toplumsal baskının etkisiyle Adıke'nin oğlu Abdirahman ile evlenmeye zorlanır. Ancak kocasının evinde bir gelinden çok bir hizmetçi muamelesi görür; çeyizi küçümsenen ve kayınvalidesi tarafından sürekli ezilen genç kadın, bu baskıcı evliliğe daha fazla dayanamayarak kaçır.

Bu kaçışın ardından yaşanan hukuki ihtilaflar, mahkemenin Kazak'ı ağır bir tazminat ödemeye mahkum etmesiyle sonuçlanır. Babasını bu yıkıcı borç yükünden kurtarmak isteyen Batiyna, özünde soğuk, ilgisiz ve eğitimsiz bir adam olan Alımbay ile ikinci evliliğini yapmayı kabul eder.

Alımbay'ın hanesinde de kısıtlamalar ve duygusal ihmal içinde yaşamaya devam ederken; zorla evlendirilme, kaçırılma ve şiddetle sınanan Gülsün, Gülbübü ve Kanımbü gibi diğer kadınlarla ortak bir kederde buluşur. Bu kadınlar, ataerkil baskı altındaki hayatlarında birbirlerine sığınarak güç bulurlar.

Tarihin akışı, bölgedeki şiddet olaylarının Çarlık baskısına karşı büyük bir ayaklanmaya dönüşmesiyle hızlanır. Yaşanan katliamların ardından Çin'e doğru kitlesel bir kaçış (Ürkün) başlar. Batiyna bu zorlu göç yolunda açlık, soğuk ve ölümle pençelesen mültecilere yardım ederek adeta bir umut ışığı olur.

Orta Asya şehirlerinde geçen sefalet dolu sürgün yıllarında gençlik aşkı Abıl ile yeniden karşılaşır. Yıllar süren sürgünün ardından mülteciler nihayet yurtlarına döner. Yeni siyasi düzenin gelişyle birlikte Batiyna artık eski feodal yapıyı tamamen reddeder.

Kendi kimliğini bulma yolunda eğitime ve kadın hakları mücadelesine yönelen Batiyna, hikayesini Doğu Kadınları Kongresi'ne katılmak üzere Moskova'ya doğru yola çıkarak yepyeni bir gelecekle tanışır.

OLAYLAR

Abdirahman'ın Hayatı

Avcının Kaderi ve Korunma Yanılsaması Abdirahman gençliğinde yetenekli bir avcıydı ve Kazak zenginlerinin yanında, isabeti ve gücü nedeniyle saygı görerek yaşamıştı. Ancak zamanla sömürüldü ve sonunda kendi halkına geri dönmek zorunda kaldı. Yaşlılığında güçlü toprak sahibi Satılğan'ın yakınına yerleşerek ondan korunma umdu. Oğlu Kazak da babası gibi güçlü bir avcı oldu. Kazak'ın avladığı hayvanları Satılğan'a sunması üzerine, Satılğan dışarıdan övgü dolu sözler söylerken, aslında onların bağımlılığından gizlice faydalanıyordu ve bu, görünürdeki cömertliğin ardındaki eşitsizliği ortaya çıkarıyordu.

Eşit Olmayan İnsanlar Arasında Bir Evlilik Anlaşması Abdirahman, Satılğan'a hikâyeler anlatırken oğlu Kazak avladığı dağ koyununu hazırlıyordu. Kazak'ın becerisinden etkilenen ancak kendi çıkarını düşünen Satılğan, henüz doğmamış torunları için bir evlilik anlaşması önerdi. Buna göre Kazak'ın gelecekteki çocuğu kız olursa başlık parası av etiyle ödenecekti; Satılğan'ın torunu kız olursa onun katkısı yalnızca bir tutam nasvay olacaktı. Abdirahman bu teklifi bir onur olarak gördü ve büyük bir minnettarlıkla

yemin ederek kabul etti. Ailesinin durumunun yükseldiğine inanarak umutla evine döndü; ancak bu anlaşmanın daha en başından güçlü taraf lehine kurulduğunun farkında değildi.

Dünürlük Sözünün Bozulması Satılğan ile kurduğu bu yeni ilişkiden gurur duyan Abdırâhman, ailesine gelecekteki dünürlük bağlarına saygı göstermeleri gerektiğini sürekli hatırlatıyordu. Her iki yaşlı adamın ölümünden sonra Kazak, babalarının yaptığı evlilik anlaşmasının hâlâ geçerli olacağına güveniyordu. Yıllar sonra Satılğan'ın oğlu Adıke'nin yanına gittiğinde, dünürlük beklerken soğuk bir ilgisizlikle karşılaştı. Artık zengin bir ailenin başında olan Adıke, babalarının ettiği yemine rağmen onu neredeyse tanıımıyordu bile. Kazak'ın mütevazı yaşamı ile Adıke'nin giderek artan zenginliği arasındaki fark, toplumsal hayatta akrabalığın yerini çoktan gücün aldığına açıkça gösteriyordu.

Kazak'ın Dünür Evinde Aşağılanması Kazak, babalarının yaptığı evlilik anlaşmasını hatırlatmak için Adıke'ye gitti. Seyilkan onu nazikçe karşılasa da Adıke soğuk ve küçümseyici bir tavır sergiledi ve dünürlük bağını önemsemedi. Kazak, yedi yaşındaki kızı Batiyna'yı sözleşmeye göre nişanlı olarak tanıttı ve gelecekteki damadı görmek istediğini söyledi. Adıke ise alay ederek, Kazak'ın çoktan başlık parasını aldığını ve kızını damada kendisinin götürmesi gerektiğini söyledi. Büyük bir aşağılanma yaşayan Kazak, yine de babasının yemini nedeniyle hediyelerini bırakıp geri döndü; zenginliğin artık onur ve adaletin yerini aldığını düşünerek evine döndü.

Batiyna'nın Çocukluğu ve Aile Yaşamı

Yoksulluk İçinde Sessiz Bir Onur Batiyna, yoksul bir avcı ailesinde büyüdü. Babası Kazak adlı dürüst ve yoksul bir avcıydı. Bu evde zenginlik değil, emek, dürüstlük ve iyilik değerliydi. Ailesi çocuklarını geçindirmekte zorlanıyor, annesi ise Batiyna'nın geleceği için gece gündüz çalışıyordu. Batiyna dikiş dikme, şarkı söyleme ve geleneksel oyunlarda yetenekliydi; ancak yıpranmış giysileri yüzünden varlıklı kızların alayına uğradı ve giderek topluluklardan uzaklaştı. Buna rağmen ne şikâyet etti ne de ailesini suçladı; yaşadığı durumu sessizce kabullendi.

Yerine Getirilmeyen Söz Batiyna, küçük yaşlardan itibaren onurun, çalışkanlığın ve iyiliğin zenginlikten üstün olduğunu öğrenerek büyüdü. Annesi Tattygul ona iyi bir eş olmanın gereklerini öğretirken, kadınların evlilikte yaşayacağı ağır hayat için içten içe kaygılanıyordu.

Batiyna, Adıke'nin oğluyla yıllar önce nişanlanmıştı; fakat anlaşmayı yapan yaşlıların ölümünden sonra ne haber gelmiş ne de başlık parası verilmişti. Bu sırada Adıke yeniden evlenmiş ve bu sözleşmeyi tamamen görmezden gelmişti. Batiyna evlilik çağına geldiğinde, ailesi büyük bir çıkmazın içine girdi: ne nişanı bozabiliyorlardı ne de gelenekleri çiğnemedi yeni bir yol bulabiliyorlardı. Sonunda Kazak, bu durumu görüşmek için Adıke'ye yeniden gitmeye karar verdi.

Kazak'ın Aşağılanması Güçlü manap Karaberk'in kızı Salkınay, Seyilkan'ın ölümünden sonra Adıke'nin ikinci eşi olmuştu. Erkek gibi yetiştirilen Salkınay ev işlerini küçümsüyor, yoksul ailelere tepeden bakıyordu. Batiyna'nın, Adıke'nin oğluyla evlenmesini uygun görmüyor ve Adıke'yi eski nişanı yok sayması için yönlendiriyordu. Kazak, ya söz verilen başlık parasını ya da kızının serbest bırakılmasını istemek için geldiğinde Adıke onu alaya aldı. Yıllar önce verilen bir tutam nasvayın zaten "ödeme" sayıldığını söyleyerek onu küçümsedi. Öfkeye kapılan Adıke, adamlarına Kazak'ı yurt iskeletine bağlayıp herkesin önünde kırbaçlamalarını emretti.

Evlilik Anlaşması ve Aile Beklentileri

Gücün ve Kibrin Gölgesi Adıke, gücün ve zenginliğin insanı adaletin üstüne çıkardığına inanan soylu atalarının kibirini miras almıştı. Ataları gibi o da geleneğin ve soy onurunun arkasına sığınarak yoksulları baskı altına alıyor, gücünü şiddetle gösteriyordu.

Buna karşılık Kazak, ağır bir aşağılanma yaşamasına rağmen onurunu koruyan dürüst bir avcıydı. O ve eşi, ailelerini geçindirmek için durmaksızın çalışıyor, Adıke'nin bir gün evlilik anlaşmasına bağlı kalacağını umut ediyorlardı. Ancak bu güç karşısında hiçbir yaşlı sesini yükseltemiyordu. Sadece saygın bir bilge, Adıke'yi Kazak'ı serbest bırakmaya ikna edebildi. Kazak eve yaralı bir ruh haliyle döndü ve toplumlarında adaletin çoğu zaman yoksulu korumadığını acı bir şekilde fark etti.

Kabilenin Adıke'nin Zorbalığına Tepkisi Kazak'ın uğradığı aşağılanmadan sonra, Tanrı'nın adaleti üzerine düşünmeye başladı; neden suçsuzların acı çektiğini, güçlülerin ise cezasız kaldığını sorguladı. Akrabaları Adıke'nin zulmünü konuşmak için bir araya geldi. Birçok kişi, başlık parasını reddetmesi ve müstakbel dünürü olan Kazak'ı dövmesi nedeniyle evlilik anlaşmasının geçersiz sayılması gerektiğini savundu. Ancak bilge Sarala ihtiyatlı davranılması gerektiğini söyledi. Güçlü yöneticilerin ve yargıçların her zaman Adıke'nin yanında olacağını, onun serveti ve nüfuzunun adaletten daha ağır bastığını belirtti. Açık bir çatışmanın tüm kabileyi tehlikeye atacağını, bu yüzden en doğru yolun pazarlık ve dikkatli sözler olduğunu ifade etti.

Batiyna Nişanını Sorguluyor Batiyna çocukluğundan beri ev işlerinde ailesine yardım ediyor ve çalışkanlığıyla babasının takdirini kazanıyordu. Ancak Kazak'ın Adıke tarafından dövülerek eve dönmemesinden sonra, kendi isteği dışında yapılan evlilik nişanını sorgulamaya başladı. Geleceğinin neden başlık parası ve hayvanlar üzerinden konuşulduğunu, kendi iradesinin neden hiç dikkate alınmadığını düşündü. Yoksul ailesini suçlamadı ama içindeki belirsizlik onu sessiz ve içine kapanık biri hâline getirdi.

Köyde kuzeninin neşeli nişan töreni şarkılar ve kutlamalarla yapılırken, Batiyna yıpranmış kıyafetleri yüzünden oraya gitmedi; utanç içinde geri çekildi. Sayra'nın teselli etmeye çalışması bile gözyaşlarını dindiremedi, şüphelerini susturamadı.

Başlık Parası Sorunu ve Zorla Nişan

Başlık Parası Ödenmeden Gelen Damat Batiyna evlilik çağına geldiğinde, ailesi yıllar boyunca biriktirdikleri para ve avladıkları hayvanların kürkleriyle mütevazı bir gelinlik hazırlamaya çalışıyordu. Geleneklere bağlı kalan Kazak, başlık parası hiç ödenmemiş olmasına rağmen Adıke'yi kızı almaya çağırmak zorunda kaldı. Damat nihayet geldiğinde yanında ne hediye ne de tören vardı; geleneklere hiçbir saygı göstermemesi, Adıke'nin yoksul aileye olan küçümsemesini açıkça ortaya koyuyordu. Batiyna, yurtun içinden bu sahneyi izlerken hem gelecekteki kocasının görünüşünden hem de karşılaşma biçiminden derin bir yıkım yaşadı. Kazak'ın öfkesi ve Tattygul'un sessiz tesellisi, bu ailenin istemedikleri halde eşitsiz geleneklere boyun eğmek zorunda kaldığını gösteriyordu.

Batiyna İstemediği Bir Evliliği Kabul Eder Yurtun dışında saklanan Batiyna, damadını gizlice gördü ve hayal ettiği eşten tamamen farklı biriyle karşı karşıya olduğunu anladı. Umutsuzluğa kapılarak dağlara kaçtı. Orada Sayra onu teselli etti ve ailesi uğruna intihar düşüncesinden vazgeçmesi için ikna etti. Batiyna, ailesinin de bu düzenin kurucusu değil kurbanı olduğunu fark ederek kaderine katlanmaya, ancak iç özgürlüğünü korumaya karar verdi. Ailesini utançtan kurtarmak için bu evliliği kabul etti; düşüncü kabul etmeyip sade bir ayrılıkla gitmeyi seçti ve mutsuz bir eve gireceğini bilerek hazırlanmaya başladı.

Batiyna ve Abyl'in Gizli Sözleşmesi Sonbahar eğlencelerinde Batiyna, salıncaklarda şarkı söyleyerek kısa süreliğine acısından uzaklaştı; Sayra ise onu istenmeyen dikkatlerden koruyordu. Bu sıradan kalabalıkların arasında, Batiyna gizlice sevdiği genç Abyl ile buluştu. İkisi, sevdikleri pınarın yanında buluşarak, zorla yapılan evliliğe rağmen birbirlerini bırakmayacaklarına söz verdiler. Abyl, ailesine zarar vermeden onu kurtarmanın bir yolunu bulmaya çalışacağını söyledi; Batiyna ise evliliği sadece geçici olarak katlanılacak bir durum olarak görüyordu. Bu vedalaşma, umutsuzluğu umuda çevirerek onları birbirine bağladı.

Avcının Hikâyesi ve Batiyna'nın Özgürlük Rüyası Batiyna evden ayrılmadan önce Kazak çocuklarına, dev gibi varlıkları yenerek halkını kurtaran cesur avcı Emil'in uzun hikâyesini anlattı. Emil'in cesareti, bilgeliği ve fedakârlığı, ezici kötülüğe karşı verilen mücadeleyi simgeliyordu. Hikâye bittikten sonra Kazak, kendisini de o efsanevi avcıya benzeterek Adıke'nin baskısından kızını kurtaramadığı için üzüntü duydu. O gece Batiyna bir rüya gördü: bir kartal Adıke'yi gökten aşağı atıyor ve Abyl ona artık özgür olduğunu, korkusuzca evlenebileceklerini söylüyordu.

Batiyna'nın Ailesine ve Abyl'e Vedası Batiyna sabah, zorla ayrıldığı hayatına gitmek üzereydi. Sayra'nın tesellisiyle birlikte, en mutlu anlarını yaşadığı pınara gitti ve gözyaşları içinde bir ağıt söyledi; Sayra'dan bu vedayı Abyl'e iletmesini istedi. Ailesi onu geleneksel koshok ağıtlarıyla uğurladı; bu ağıtlar sevgi, acı ve dualarla doluydu. Batiyna yola çıktığında beklenmedik bir şekilde Abyl ile karşılaştı. Aşklarını

gizleyerek yalnızca birkaç kelime konuştular; birbirlerine sadık kalacaklarına dair sessizce söz vererek, tüm engellere rağmen bir gün yeniden kavuşma umuduyla ayrıldılar.

Salkınay'ın Evindeki Yaşam

Salkınay'ın Zorbalığı Batiyna Abdurahman'ın evine vardığında, onurlu bir kabul yerine aşağılanmayla karşılaştı. Evde hâkim olan Salkınay, gelenekleri hiçe sayarak onun çeyizini küçümsedi ve Batiyna'yı herkesin önünde aşağıladı. Düşün sırasında Batiyna evliliği kabul etmediğini açıkça söylese de, orada bulunanlar onun sessizliğini rıza olarak yorumladı. Bundan sonraki yaşamı sürekli bir baskı ve şiddet içinde geçti. Salkınay onu ağır işlere zorladı, aç bıraktı, dövdü ve sürekli olarak küçük düşürdü. Aynı zamanda Abdurahman'ı da Batiyna'yı "terbiye etmesi" için yönlendirdi. Batiyna bütün bu yaşananlara sessizce katlandı ve yoksulluğu nedeniyle bu düzenin içinde sıkışıp kaldığını hissetti.

Sevilenin Çağrısı Bütün bu baskıya rağmen Batiyna içindeki direnci kaybetmedi. Aşağılanma, ağır çalışma ve şiddet onu kırmak yerine daha da güçlendirdi. Abil'e duyduğu sevgi ve özlem, onu hayatta tutan tek şey haline geldi. Sonunda kaçmaya karar verdi ve gece dağlara doğru yola çıktı. Ancak yorgunluğu ve takip edilmesi nedeniyle Adike ve adamları tarafından yakalandı. Onu cezalandırmak üzereyken, babasının dostu Cusup araya girdi ve Batiyna'yı ölümden kurtardı.

Batiyna'nın Kaçış Denemesi

Adaletin Başarısızlığı Cusup, Batiyna'yı Adike'ye teslim etmeyi cesurca reddetti ve ölen dostunun kızının kendi çocuğu gibi olduğunu, korunmayı hak ettiğini söyledi. Onu kısa süreliğine kurtarmış olsa da Adike, nüfuzlu elder Köböğön Ajı'ya başvurdu; onun otoritesi Cusup'tan daha güçlüydü. Kabile gücüne boyun eğmek zorunda kalan Cusup, toplumsal düzenin adaletsizliğini aşamayacağını kabul ederek Batiyna'yı üzümlere geri götürdü. Adike'nin kampına döndüğünde Batiyna aşağılandı, lanetlendi ve ağır bir halka açık cezaya mahkûm edildi. Yurt iskeletine bağlanarak acımasızca kırbaçlandı ve gelenek, güç ve toplumsal hiyerarşi tarafından desteklenen ataerkil otoritenin bir kurbanı olarak sessizce şiddete katlandı.

Bir Babanın Yakarması Batiyna'nın kaçmaya çalışıp yakalandığını öğrenen Kazak, kızının hayatından endişe ederek saygın elder Sarala'dan onun adına müdahale etmesini istedi. Adike'nin kendisini dinlemeyeceğini bilen Kazak, Sarala'nın otoritesine ve güçlü Akimkan ile akrabalığına güvendi. Sarala, Akimkan'ı Adike'nin davranışlarını soruşturmaya ve ailesinin ihlal ettiği gelenekleri hatırlatmaya ikna etti. Yaşlılar adalet ve aile onuru üzerine tartışırken Batiyna acı çekmeye devam etti. Acımasızca dövüldü, yurt iskeletine ve daha sonra karda bir direğe bağlandı; burada sürekli şiddet nedeniyle defalarca bilincini kaybetti.

Batiyna'nın Acı Şarkısı Batiyna, Kencekan'ın yurtunda zayıf düşmüş halde yatıyor ve ağır dayaklardan sonra yavaş yavaş iyileşiyordu. Yaşlı kadın ona baktı, yaralarını yıkadı ve teselli etmeye çalıştı. Kısa süre sonra Sarala, Cusup ve Akimkan'ın elçisinin Adike'nin köyüne geldiği ve yeni gerilimlerin başladığı öğrenildi. Bazı konuklar dövüldü ve yalnızca Akimkan'ın tehdidi Adike'yi geri adım atmaya zorladı. Cusup'un onun yüzünden cezalandırıldığını duyan Batiyna gözyaşlarına boğuldu. Sarala kısa süreliğine onu ziyaret etti ve ailesinden haberler getirdi, ancak onu oradan götüremedi. Hâlâ acı içinde tutsakken, aşk, özgürlük ve umuttan yoksun bırakılmış bir kadın hakkında hüznü bir şarkı söyledi.

İşlemeli İşaret ve Kaçış Zorlu bir kıştan sonra Batiyna, Salkınay'ın kontrolü altında ağır işlere devam etti; eriyen toprak üzerinde ağır keçe ve yün taşıdı. Bir gün, yük taşıyan bir boğayı sürerken bir atlı onun kökenini sordu. Batiyna, Jumgal'dan Sayak boyuna ait olduğunu söyledi. Bunun üzerine atlı ona işlemeli bir muska ve yastık kılıfı gösterdi. Batiyna bunların kendi çocukluk emeği olduğunu hemen tanıdı ve kimliği doğrulandı. Adam ona akşam gri yurtuna gelmesini söyledi; orada babasının küçük kardeşi Mukambet onu bekliyordu. O gece gizlice oraya gitti, onunla birlikte dağlardan kaçtı ve babası Kazak'ın yayla kampına ulaştı. Gözyaşları içinde yeniden bir araya geldiler.

Asantay, Barman ve Aynagül

Asantay ve Barman Arasındaki Çatışma Asantay ve Barman, binlerce yurt ve geniş sürülere sahip güçlü boy liderleriydi. Meralar, hayvanlar ve onur meselesi yüzünden sürekli çatışma halindeydiler. Barman'ın oğlunun bir baskında yaralanması, önceki gerilimi açık düşmanlığa çevirdi ve intikam tehditleri başladı. Yaşlılar barışı sağlamaya çalışsa da iki lider de geri adım atmadı ve istikrarsızlıktan en çok zarar gören yoksul göçerler arasında korku yayıldı.

Sonunda Barman'ın eşi Gülgakı araya girerek kan dökülmesini eleştirdi ve ortak akrabalığa seslendi; bu girişim yavaş yavaş gerginliği azalttı. Çatışma yatışınca Mirzakan, Asantay'ın yakın dostlarından biri, siyasi bir çözüm önerdi: iki aile arasında evlilik ittifakı kurulması. Barman'ın kızı Aynagül'ün Asantay'ın ailesine gelin verilmesiyle iki tarafın birleşebileceğini söyledi. Gurur ve iktidar hırsıyla hareket eden Asantay bu öneriyi ciddiyetle değerlendirdi ve geçici bir uzlaşma yolu açıldı.

Aynagül ve Bolot: Tartışmalı Kaçırılma Göç sırasında Aynagül, Kulbarak boyundan Bolot adlı genç bir adamla tanıştı. Bolot güçlü, kendinden emin ve kendisine nişanlanan Ramazan'dan farklıydı. Aynagül daha önce zorla yapılan nişanı reddettiği için Bolot ile gitmeyi kabul etti; bu nedenle ayrılışı kendi isteğiyle gerçekleşti, ancak daha sonra çevre tarafından "kaçırılma" olarak adlandırıldı.

Bolot ve arkadaşı Süleyman, Barman kampında güvenilen Kaldan aracılığıyla gizli bir plan yaptı. Aynagül'ün Ramazan ile evlenmek istemediğini düşünerek onun kendi rızasıyla ayrılabilmesine inandılar. Kaldan onu ikna etmeyi kabul etti ve Aynagül gizlice onun yardımıyla götürüldü. Bu olay halk tarafından kaçırılma olarak değerlendirildi ve Asantay'ın öfkesini yeniden artırarak intikam taleplerine yol açtı.

Boylar Arasında Savaş Tehlikesi Aynagül'ün ayrılması, Asantay ve Barman boyları arasında büyük bir çatışmaya dönüştü. Her iki taraf da bunu onur meselesi saydı. Silahlı atlılar hızla toplandı ve mesele küçük bir aile sorunundan geniş çaplı bir savaş hazırlığına evrildi. Otlaklar silahlı adamlarla doldu, savaş hazırlıkları başladı. Buna rağmen yaşlılar ve arabulucular sürekli barış çağrısı yaptı. Ancak gerilim düşmedi ve kan dökülmesi ihtimali çok yüksek hale geldi.

Savaşsız Dönüş ve Aynagül'ün Kaderi İki taraf savaştan önce Süleyman, Aynagül'ü dağda toplanan yaşlıların yanına getirdi. Baskı altında Aynagül kendi iradesini açıkça ifade edemedi ve belirsizlik ortaya çıktı. Durum neredeyse savaşa dönüşecekken Nazarbay, Asantay ve Barman arasındaki görüşmeler sonucu kan dökülmesi engellendi.

Asantay gelini talep etti ve Bolot'un tarafı savaştan çekildi. Bu sırada Gülgakı, Aynagül'ün dönüşünü törenle organize etti; çeyizini hazırladı ve onu görkemli bir alayla geri götürdü. Aynagül ağlayarak ve içsel direniş göstererek götürülse de, boy onuru ve gelenek bireysel iradenin önüne geçti.

Aşkın ve Korkunun Yarası Abıl, Batiyna'nın büyük acılar yaşadığını öğrendikten sonra ağır bir ruhsal ve fiziksel hastalığa yakalandı. Annesi Tatina, daha önce altı oğlunu kaybetmiş olduğu için hayatta kalan tek çocuğu için endişelendi ve şifacılar başvurdu, ancak hiçbir şey fayda etmedi. Abıl hastalığının bedensel değil, kalbinden kaynaklandığını kabul etti; sevdiği Batiyna, istemediği bir evliliğe geri gönderilmişti. Akrabalar gelenek, başlık parası ve olası boy çatışmalarını tartışsa da Abıl yalnızca onu kurtarmaya odaklandı. Yaşlılar, gelenek ve servetin onun durumunu tehlikeli hale getirdiğini söylese de, o tüm risklere rağmen harekete geçmekte kararlıydı.

Kazak'a Yüklenen Ağır Tazminat

Adaletsiz Yargı Kazak günler süren yokluğun ardından yorgun ve kırılmış halde köyüne dönmüştü. Güçlü yaşlılar ve yargıçların bulunduğu büyük bir mecliste yargılanmaya zorlanmış, düşmanı Adike onu evlilik anlaşmasını bozmakla suçlamıştı. Duruşma sırasında Adike kendinden emin bir şekilde konuşmuş, başlık parasını tam olarak ödediğini ve Batiyna'nın kendi isteği dışında kaçtığını iddia etmişti. Yargıçlar gerçeğe değil, zenginlik ve nüfuza daha fazla değer vermişti. Kazak'ın itirazlarına, gelenek ve adalet hatıralarına rağmen karar onun aleyhine çıkmıştı. Ona, bir yoksul için imkânsız olan ağır bir hayvan tazminatı ödemesi emredilmişti.

Ailenin Acısı Kazak sonunda köyüne döndüğünde kendisinin bir gölgesine dönüşmüştü—yaşlanmış, güçsüz ve derinden aşığlanmıştı. Ailesine başına gelenleri, davayı kaybettiğini ve adalete olan tüm

umudunun neredeyse yok olduğunu anlatmıştı. Sözleri ağır bir taş gibi eve çökerken ev halkı sessizliğe bürünmüştü. Batiyna karanlığın içinden onu dinlemiş, kaderinin çoktan başkaları tarafından belirlendiğini anlamıştı. Akrabalar korku ve acıma içinde fısıldaşmış, gücün bir kez daha gerçeği yendiğini kavramışlardı. O gece Batiyna sessizce ağlamış, “mutluluk kuşunun” çok uzaklara uçtuğunu hissetmişti.

Batiyna’nın Kırılan Umudu Batiyna, Abıl’ın elçilerinin babasının köyüne üç at ve bir deve hediyesiyle geldiğini sessizce izlemişti. Abıl’ın onu almaya geldiğini hemen anlamıştı, ancak sunulan bu ödeme, aileye yüklenen kırk atlık ağır mahkeme tazminatını karşılamaya yetmiyordu. Babası Kazak, Adıke ve yarğışların vereceği cezadan korktuğu için bu teklifi reddetti. Aynı zamanda zengin akraba Kızırday, Batiyna’yı kendi ailesine gelin etmek istediğini söylemiş, güvenlik ve statü sunmuştu. Sevgi ile yükümlülük arasında kalan Kazak, duygudan çok güvenliği seçti. Abıl’ın elçileri eli boş geri dönerken Batiyna, mutluluk şansının bir kez daha elinden alındığını fark etti ve sessizce ağladı.

Batiyna’nın İkinci Evliliği

Kızırday ve Batiyna’nın Kaderi Sonbahara gelindiğinde Kazak, uzak akrabası Kızırday’ın evlilik teklifini kabul etti. Amacı, kızının geleceğini güvence altına almak ve Adıke’ye olan borcu ödeyebilmektir. Batiyna da yavaş yavaş babasının kararını kabullenmeye başladı; Abıl’e olan sevgisi sönmüş, yerini ailesine karşı bir sorumluluk duygusu almıştı. Annesi onu teselli ediyor, bu evliliği kader olarak kabul etmesini söylüyordu.

Kızırday köye adamları ve gösterişli atlarıyla geldiğinde görüşmeler başlamaya hazırlanıyordu. Batiyna için bu an büyük bir endişe taşıyordu; hayatının yaşlılar tarafından yeniden belirlendiğini fark ediyordu. Atlılar nehre girdiğinde, kaderinin artık yaklaştığını hissetti.

“**Ayı**” Kızırday düğün hazırlıkları sırasında Batiyna’yı gözlemledi ve damat olarak küçük kardeşi Alımbay’ı tanıttı. Kendinden emin ve rahat tavırlarıyla bu süreci resmî bir görücü usulü değil, aile içi bir iş gibi ele alıyordu.

Batiyna ise büyük bir hayal kırıklığı hissetti: Alımbay yavaş, beceriksiz ve ilgisiz görünüyordu; onu bir “ayı”ya benzetti. Kalbi onu hemen reddetti. Akşam toplantılarında Alımbay sessiz ve sakar davranarak bu izlenimi daha da güçlendirdi. Batiyna giderek daha çok sıkıntı yaşadı ve annesine bu evliliği zorla kabul ettirmemesi için yalvardı. Annesi ona acısa da, babası bu evliliğin aile için güvenlik sağlayacağını düşündü. Bu sırada Kızırday ise sakin bir şekilde Batiyna’nın aklıyla kardeşini değiştirebileceğini savunuyor, onu kaderi kabul etmeye ve aile birliğini sürdürmeye çağırıyordu.

Batiyna’nın Şartlı Kabulü Batiyna, babasına duyduğu acıma duygusuyla yumuşadı ve Kızırday’ın teklifini kabul etti. Alımbay hakkında hâlâ derin şüpheleri vardı; onu donuk ve etkisiz biri olarak görüyordu, ancak yaşlıların önünde sert konuşmayı artık sürdüremedi. Kızırday ise sakin bir şekilde kardeşinin eksiklerini kabul ediyor, fakat akıllı bir kadının onu değiştirebileceğini savunuyordu. Uzun bir hikâye anlatarak sabır ve rehberlikle kocasını iyileştiren bir kadının onu nasıl saygın bir lidere dönüştürdüğünü örnek gösterdi. Bu hikâyeden etkilenen Batiyna evliliği şartlı olarak kabul etti: üç yıl boyunca kalacak ve Alımbay’ı “şekillendirmeye” çalışacaktı. Eğer değişmezse, özgürce ayrılma hakkını saklı tutacaktı. Bu anlaşma kesinleşti ve Batiyna yeni evine gönderildi.

Aynagül’ün Hikâyesi

Aynagül ve Manapbay’ın Gelişi Aynagül, Ramazan ile varlıklı bir evliliğe verilmişti, ancak kalbi kırgın ve öfkeliydi. Köyde yayılan söylentilerde kadınlar, geleneği reddettiği için onu sert biçimde yargılıyordu. Statüsüne rağmen kendini tutsak hissediyor, evlendiği Ramazan’ın donukluğu ise umutsuzluğunu daha da artırıyordu. Özgürlük ve sevgiye özlem duyuyor, istemediği bir kaderi kabul etmeyi reddediyordu.

Bu sırada Asantay köyü ilkbahar toplantıları ve misafirlerle canlanmıştı. Bir gün Arstanalı’nın gururlu oğlu Manapbay, adamlarıyla birlikte köye geldi. Onun gelişi prestij ve hareketlilik getirdi; Asantay, aile itibarını güçlendirmek için görkemli bir karşılama yapılmasını emretti.

Manapbay’ın Aynagül’e Yönelik Planı Manapbay, zengin ve nüfuzlu bir genç olarak Barman köyüne saygın bir misafir gibi gelmiş, ancak gizlice Aynagül’ü kaçırmayı planlamıştı. Onun güzelliğinden ve duruşundan etkilenmiş, evli olduğunu görmezden gelerek onu sahiplenmeye karar vermişti.

Görünürde nazik bir misafirlik sürdürürken durumu dikkatle gözlemledi ve planını hazırladı. Yoldaşı Sancar'a (Sanjar) şiddetli diş ağrısı numarası yaparak geride kalmasını ve gecikme bahanesi oluşturmasını söyledi. Gelenek ve misafirliliği bir araç olarak kullanarak Aynagül'ü gece gizlice götürmek için fırsat yaratmayı amaçladı. Bu davranış, toplumsal düzen ile bireysel arzu arasındaki gerilimi ortaya koyuyordu.

Aynagül'ün Kaçırılışı Manapbay Barman köyünde ağırlandı ve büyük saygı gördü. Ziyareti sırasında Aynagül'e ilgi duymuş ve onun evli olmasına rağmen onu götürmeye karar vermişti. Sancar'ın yardımıyla bir plan kurarak Aynagül'ün evinden uzaklaştırılmasını sağladı. Onun ortadan kaybolması köyde büyük bir şok yarattı ve haber hızla çevre topluluklara yayıldı. Yaşlılar geleneklerin bozulmasını ve toplumsal düzenin sarsılmasını tartıştı. Manapbay köyden ayrılırken kendinden emindi, ancak yaptığı eylemler çevrede gerilimi artırmıştı.

Aynagül'ün Yüzleşmesi Aynagül Manapbay'ın evine getirildiğinde kendini aşağılanmış ve tutsak hissediyordu. Yeni durumunu kabul etmeyi reddetti ve Manapbay'a açıkça karşı çıktı. Manapbay'ın annesi, aile onurunu korumak için onu geri göndermesini istedi ve bu baskı altında Manapbay Aynagül'den uzak durmaya başladı. Aynagül daha sonra doğrudan onunla yüzleşerek ihaneti ve verilen sözlerin bozulmasını yüzüne vurdu. Bu direniş ev içindeki çatışmayı daha da derinleştirdi. Manapbay ise arzu, itibar ve aile beklentileri arasında sıkışmış, durumu barışçıl şekilde çözemeyen biri haline geldi.

Gülşün ve Batiyna

Zorla Evliliklerde Kırılganlık Atantay'ın eşi öldükten sonra, seksen yaşında yeniden evlenmiş ve bir ayakkabıcının genç kızı Gülşün'ü evine almıştı. Gülşün hâlâ bir çocuk gibi davranıyor, bebeklerle oynuyor ve yaşlılarıyla vakit geçiriyordu; ancak kimse bu evliliği sorgulamaya cesaret edemiyordu.

Gülşün, bir çocuk gelin olarak yaşamış, ne kadınlığını ne de kabul görmeyi deneyimleyebilmişti. Batiyna ona şefkatle yaklaşmış, Gülşün ise yaşlı kocaya dair korku ve kafa karışıklığını açıkça paylaşmıştı. Ayrıca Gülşün, Batiyna'nın kocasının da zihinsel olarak donuk olduğunu ve çok az konuştuğunu söylemişti. İki kadın, eşitsiz evlilikler içinde kendi acılarını ve kırılganlıklarını paylaşmıştı.

Batiyna ve Alımbay: Sessiz Evlilik Batiyna, Alımbay'a beyaz yün bir kaftan giydirmiş ve ona ipek püsküllü bir kalpak yapmıştı; onun Abıl gibi saygın görünmesini umuyordu. Ancak Alımbay hiçbir teşekkür göstermedi, homurdanarak kıyafetleri beceriksizce giydi ve yürürken sürükledi. Kalpak kulağının üzerine kaydı ve neredeyse düştü. Batiyna büyük bir hayal kırıklığı hissetti ve nazik, sevecen ve sıcak bir rüzgâr gibi olan Abıl'ı hatırladı. Gece uyuyamadı, mutsuz hayatını düşündü. Alımbay ise sessizdi, kaba cevaplar veriyor ve sık sık susmasını söylüyordu.

Kuzu Derisi Borcu Yoksul ailelerden oluşan bir grup, zengin boyların yakınında yaşıyordu. Genç Asanbay, geleneksel bir şapka yapmak için tefecilik yapan Tilep'ten bir kuzu derisi ödünç aldı ve karşılığında ot biçmeyi vaat etti. Ancak hastalanınca sözünü yerine getiremedi.

Tilep, bunun üzerine kırk koyunluk imkânsız bir borç talep etti. Ödeyemeyen Asanbay'ın akrabaları, borcu kapatmak için dul bir kadının on iki yaşındaki kızı Kanymbübü'nün Tilep ile evlendirilmesine karar verdi. Annesi çaresizce yalvardı, ancak karar değişmedi.

Kanymbübü kaçmaya çalıştı, fakat yakalanarak elli yaşındaki tefeciyle evlenmeye zorlandı ve tek bir kuzu derisinin bedeli haline geldi.

Gülbübü'nün Hikâyesi

Serkebay'ın Gülbübü'ye Aşkı Zengin Serkebay, pazarda satmak üzere beş yüz besili koyunla Andican'a doğru yola çıktı. Yolculuk sırasında saygın boy lideri Temirkan'ın kampında durdu; burada kendisi ve adamları ev sahipleriyle esprili sohbetler etti ve misafirperverlik gördü. Yurt içinde Serkebay, Temirkan'ın en büyük kızı Gülbübü'yü sessizce nakış işlerken fark etti. Diğer genç kadınlardan farklı olarak misafirlerin arasında kendinden emin bir şekilde duruyordu. Güzelliği, zarafeti ve özgüveni Serkebay'ı anında etkiledi. Andican'a sadece hayvan ticareti için gitmeyi planlamışken, gizlice adamına Gülbübü'nün nişanlı olup olmadığını araştırmasını söyledi.

Gülbübü'nün Serkebay'ın İkinci Eşi Oluşu Abike, Gülbübü'nün uzun süredir nişanlı olduğunu, ancak nişanlısının hastalandığı için onu alamadığını öğrendi. Abike'nin teşvikiyle Serkebay, Temirkan'a beş yüz koyun ve kırk at teklif ederek eski nişanı bozmasını sağladı. Temirkan bu olağanüstü başlık parasını kabul etti ve Gülbübü'yü zengin bir çeyizle gönderdi.

Gülbübü evliliği kabul etse de Serkebay'ın ikinci eşi olarak evine girdi. İlk eşi Bükün ve yetişkin çocukları bu kararı açıkça küçümsedi; onun önce oğullarını evlendirmesi gerektiğini söylediler. Serkebay bu tepkileri görmezden geldi ve Gülbübü'ye bağlılığını sürdürdü.

Serkebay'ın Servet Gösterisi Gülbübü ile evlendikten sonra Serkebay neredeyse yurdundan çıkmadı ve tüm zamanını genç eşine adadı. Güzelliği tüm bölgede hayranlık uyandırdı. Buna karşılık ilk eşi Bükün bu evliliğe şiddetle karşı çıktı ve Serkebay'dan birini seçmesini istedi. Serkebay ise onun itirazlarını önemsemedi ve Gülbübü'ye evli kadın başlığını çıkarıp beş genç kız örgüsü ve samur süslemeli bir başlık taktı. Bu değişimi büyük bir şölenle kutladı. Bu davranış eşitlikten değil, Serkebay'ın kibri, serveti ve toplum önünde gücünü gösterme arzusundan kaynaklanıyordu.

Arstanalı'nın Manapbay'ı Savunması Manapbay'ın Aynagül'ü kaçırmamasından sonra, Aynagül'ün kayınpederi Asantay adalet aramaya hazırlanmıştı. Ancak yüz yaşını aşmış olan Kağan Arstanalı bu şikâyeti küçümseyerek reddetti. Asantay'ı ve tüm boyunu kendisinden aşağı gördüğünü söyledi ve bir hükümdar oğlunun istediği kadını alma hakkı olduğunu iddia etti.

Arstanalı özelde Manapbay'ın düşüncesiz davrandığını kabul etse de, soyunun itibarını korumak için onu açıkça savundu. Ata kılıcını ve tüfeğini Manapbay'a verdi, yaşlılara Asantay'ın başvurusunu reddetmelerini emretti ve onu durdurmak için silahlı atlılar gönderdi. Asantay yolda yakalandı, aşağılandı, dövüldü ve buz gibi nehre sokuldu. Böylece siyasi gücün adaletin ve boy hukukunun yerini aldığı açıkça gösterildi.

Bükün'ün Kıskaç Planı Serkebay'ın ilk eşi Bükün, genç eşi Gülbübü'ye gösterilen ilgi ve ayrıcalıklardan rahatsızdı. Çoban Dubana'nın kıyafetlerini gizlice Serkebay'ın yurduna yerleştirdi ve ardından onun geceyi Gülbübü ile geçirdikten sonra kaçtığını iddia etti.

Bu suçlama kısa sürede köye yayıldı ve Gülbübü savunma hakkı verilmeden zina ile suçlandı. Dubana suçlamadan korkarak kaçtı ve sorgulanamadı. Akrabaların ve köy yaşlılarının baskısı altında Serkebay, onurunun ihlali iddiasıyla Gülbübü'nün cezalandırılmasına izin verdi.

Gülbübü'nün Açıkça Aşağılanması Çocuklar korkuyla yurlara sarılırken, genç erkekler ve kadınlar paniğe kapılıp dağıldı; köyde huzursuz bir sessizlik oluştu ve köpekler bile susmuştu. Abike'nin emriyle köylüler cezalandırma için toplandı ve Gülbübü'nün hiçbir korumasının olmadığını, başlık parasının "çoktan karşılandığını" ilan etti. Onun dövülmesini, dikenli bir çalıya sarılmasını, saçlarının kazınmasını ve bedeninin herkesin önüne serilmesini emretti; bunun diğerlerine ibret olması gerektiğini söyledi. Gülbübü, hiçbir suç işlemediğini haykırarak ağladı, ancak dayak durmadı ve vücudu kana bulanıp yere yığıldı. Ardından aşağılanarak bir deveye bindirildi ve köy içinde dolaştırıldı; bu sırada "zina eden kadınların böyle cezalandırılacağı" tekrar tekrar söyletildi.

Kadınların Acısı ve Paylaşılan Dayanışma Batiyna, Gülbübü'nün aşağılanmasına tanık olduktan sonra şok içinde yurduna döndü ve büyük bir çaresizlik hissetti. Gülşün onu teselli etmeye çalıştı, ancak sözleri adaletsizliğe boyun eğmiş bir kabulleniş taşıyordu.

Kısa süre sonra korkmuş genç gelin Kanymbübü geldi; Gülbübü'nün develerle dolaştırılışını görmüş ve kocası Tilep tarafından tehdit edilmişti. Gözyaşları içinde ne yapacağını bilemiyordu. Kadınlar onu teselli etmeye çalışarak ya akrabalarından yardım istemesini ya da daha büyük şiddetten kaçınmak için sessizce kaderine katlanmasını söylediler.

Kanymbübü'nün masumiyeti ve korkusu, zorla evlendirilen kadınların kırılganlığını açıkça ortaya koyuyordu. Batiyna ve Gülşün, acı içinde olsalar da sistematik baskının ve adalet eksikliğinin farkındaydılar.

Erkegan'ın Evliliği Batiyna kaderini kabullenmiş gibi görünüyordu ve Alımbay ile yaşamaya devam ediyordu; ancak Alımbay kaba ve duygusal olarak uzak kalıyordu. Batiyna sık sık kaybettiği mutluluğun simgesi olarak Abıl'i rüyalarında görüyordu.

Zamanla daha sabırlı ve daha az isyankâr hale geldi. Kendini, Erkegan'a ev içi beceriler, görgü kuralları ve evlilik görevlerini öğreten bir rehber rolüne adanmıştı. Erkegan'ın evliliği düzenlendiğinde, Batiyna onu hazırlıklar ve törenler boyunca yönlendirdi. Vedalaşma oldukça duygusaldı; şarkılar, dualar ve hüznle doluydu. Batiyna, bir başka genç kızın daha evlilik hayatına sessizce geçişini kabullenerek onu uğurladı.

Batiyna'nın Açıkça Aşağılanması

Boluş ile Karşılaşma Batiyna, Kızırbay için söz verilen atı almak üzere güvenle yolculuk etti ve Esen ile eşi Ciyde'nin misafirperver yurduna ulaştı. Orada bir atlı olarak gücü, zekâsı ve zarif davranışlarıyla takdir topladı. Kısa süre sonra Boluş Maralbay ve adamları misafir olarak geldi. Onlar, ev sahiplerinden itaat ve saygı bekliyordu. Ancak konuklar Batiyna'ya alaycı ve saygısız bir ilgi gösterdi; Esen ise ortamı dengelemeye çalıştı.

Gece Boluş, Batiyna'nın uyuduğu alana girmeye kalkıştı. Batiyna buna sert bir şekilde karşı çıktı, öfke ve onurla onu reddetti. Bu durum karşısında utanan Boluş ertesi sabah erken saatlerde köyden ayrıldı ve bir daha yüzleşmedi.

Onur Davası Batiyna, Esen'in yurdunda Boluş'un kendisini aşağılamaya çalıştığı geceyi hatırladı ve kendini savunmak için onu itti. Maralbay ve adamları bu olayı intikam almak için çarpıtarak söylenti haline getirdi. Dedikodu kısa sürede ailesine ulaştı ve boyun itibarını tehdit etti.

Batiyna kararlı bir şekilde Boluş'la halka açık bir yüzleşme talep etti. Ancak korku ve gelenek, Kızırbay'ı ve diğerlerini susturdu. Boluş geldiğinde Batiyna onun gerçek yüzünü herkesin önünde cesurca ortaya koydu, fakat sesi gelenek tarafından bastırıldı.

Ziyaretçiler kırılgan bir şekilde ayrıldı. Daha sonra kocası onu dövdü ve Batiyna yine yalnız bırakıldı.

Boyun Kararı Batiyna'nın Boluş karşısındaki cesur tavrına tanık olan bazı kişiler onun cesaretini gizli bir hayranlıkla andı. Bazıları onun halkın lideri olabileceğini, Maralbay gibi insanların ise onur getirmediğini söyledi. Ancak kimse açıkça onu savunmadı. Boluş'tan korkan Kızırbay, "dokuzluk ceza"yı kabul etti ve Batiyna'ya olan saygısı azaldı. Onu suçlamaya başladı, özgürlüğüne izin verdiği için kendini lanetledi. Öfkeyle karısına, Alımbay'a Batiyna'yı daha sert disipline etmesini söylemesini emretti. Böylece Batiyna'ya yönelik cezalandırma planları güçlendi.

Batiyna'nın Baskı Altına Alınması Cezalandırmadan sonra Serkebay, Gülbübü'nün ailesini ziyaret etmesine izin verdi; ancak Gülbübü geri dönmedi ve bu durum köy yaşlılarını öfkeliendirdi. Onun yokluğu Kara-Saz boyu için bir utanç olarak görüldü. Söylentiler yayıldı; Tazabek ve diğerleri onur ve intikam üzerine tartıştı, Serkebay'ın zayıflığını suçladı ve kadınların davranışlarını eleştirdi. Kızırbay giderek daha kaygılı hale geldi ve ailesinin itibarından korktu. Yaşlıların etkisiyle Batiyna'nın sıkı kontrol edilmesi gerektiğine inandı. Turumtay da onu etkileyerek Batiyna'nın saygısız ve tehlikeli olduğunu söyledi. Sonuç olarak Batiyna eski saygınlığını kaybetti; izlenmeye, kısıtlanmaya ve zaman zaman dövülmeye başladı. Zamanla açıkça direnmeyi bıraktı ve duygusal olarak hissizleşti; artık kimsenin onu korumayacağını anladı.

Batiyna Özgürlüğe Bir Yol Arıyor Tilep, genç eşi Kanymbübü'nün sık sık Batiyna'yı ziyaret etmesini kabul edemedi. Batiyna'yı kötü bir etki olarak görerek eşini dövdü ve Kızırbay'a şikâyet etti. Tilep gittikten sonra Alımbay Batiyna'yı yeniden ağır şekilde cezalandırdı; Kızırbay ise hiçbir şey yapmadı. Yaşlı Gülşün bile şiddetin durması için yalvardı, ancak kimse onu dinlemedi. Batiyna duygusal olarak tamamen kırıldı ve yalnızlaştı. İnsanlardan uzak durdu, tek başına dolaştı ve hüznü şarkılar söyledi. Evliliğinden kurtulmanın yolunu ararken iyi kalpli molla Tagay'a gitti. Ancak Tagay, evliliğin şeriat hukukuna göre geçerli olduğunu ve kocanın rızası olmadan bozulamayacağını söyledi. Bu cevap Batiyna'yı derin bir umutsuzluğa sürükledi.

Abıl ile Batiyna'nın Mutsuz Aşkı

Abıl'ın Geri Dönüşü Batiyna uzun süredir ailesini görememişti ve Kızırbay'ın evindeki yaşam yalnızlığını daha da derinleştiriyordu. Bir gün beklenmedik bir şekilde ilk aşkı Abıl ile karşılaştı. Zaman Abıl'ı

değiştirmişti; daha yaşlı görünüyordu, zorlukların izlerini taşıyor, teni koyulaşmış ve gözleri yorgun bakıyordu. Ancak bakışlarında hâlâ Batiyna'ya dair aynı sessiz acı ve söylenmemiş duygular vardı. Batiyna duygularını gizlemeye çalıştı ve ona uzak bir akrabaymış gibi resmî davrandı. Çay ve kımız ikram ederken içinden özgürlük özlemi duyuyor ve onun hayatını merak ediyordu. Bu karşılaşma eski yaraları ve söylenmemiş aşkı yeniden açtı.

Abıl'ın Sessiz Aşkı Abıl misafir olarak gelmişti, ancak sakın görünüşünün altında derin bir duygusal fırtına taşıyordu. Sessizce otursa da zihni tamamen Batiyna ile doluydu. Zorla ayrıldıkları günü, onu kaybetmenin acısını ve ardından gelen uzun sessizlik yıllarını hatırlıyordu. Hayat onu başka bir evliliğe sürüklemişti; eşi iyi ve şefkatliydi, ancak kalbi hiçbir zaman Batiyna'dan tamamen kopmamıştı. Batiyna'yı yeniden görmek, içinde gömdüğü her şeyi yeniden uyandırdı. Açıkça konuşamadığı için kendini uzak bir akraba gibi saygılı davranmaya zorladı ve duygularını gizledi. Aynı zamanda ona içten içe huzur diledi; artık bir araya gelemeyecek olsalar bile.

Abıl'ın Şarkısı ve Gücün Sessizliği Misafirler, Batiyna'nın yurdunda toplanmış ve bir zamanlar onun sevdiği adam olan Abıl'ı merak etmişti. Abıl, ayrılık üzerine hüznü şarkılar söylediğinde kadınlar gizli bir duyguyla dinledi, erkekler ise huzursuz oldu. Arkadaşı Sansızbay, Abıl'ın unutulmamış aşkının derinliğini ortaya koyan "Abıl'ın Şarkısı"nı açıkça seslendirdi. Melodi dinleyenler arasında hayranlık, kıskançlık ve şüphe uyandırdı. Abıl dışarıdan sakın görünse de geçmiş hayatının açığa çıkmasından etkilenmişti. Batiyna sessiz, kendinden emin ama derinden sarsılmıştı. Abıl'ın eşi Gülcan ise öfke göstermeden gerçeği kabullendi; ilk aşkın gücünü anladı. Abıl köyden ayrılırken, köy halkı onun sanatına duyulan hayranlık ile uyandırdığı duygulardan duyulan korku arasında ikiye bölündü.

Kanymbübü'nün Hikâyesi

Altınay'ın Şarkısı ve Batiyna'nın Yardım Talebi Demir-komuz (ağız kopuz) ustası Altınay'ın ünü tüm Kırgız topraklarına yayılmıştı. Nerede çalsa insanlar onun müziğini dinlemek için toplanıyor, şarkıları yurtları duygu ve sevinçle dolduruyordu. Yorgun yaşlılar bile onun ezgilerinden etkileniyordu; böylece adı vadiler boyunca bilinir hale gelmişti. Kızırbay köyünde bulunduğu sırada Batiyna onunla karşılaştı ve derinden etkilendi. Ancak bu hayranlığın arkasında bir hüznün vardı. Batiyna gizlice Altınay'dan yardım istedi ve zalim Tilep ile zorla evli olan genç Kanymbübü'nün durumunu anlattı. Batiyna, saygın akraba Naimanbay'a haber verilmesini ve Şeriat hukukuna göre kızın kurtarılması için bir yol aranmasını rica etti. Altınay dikkatle dinledi ve mesajı iletmeyi kabul ederek yolculuğuna devam etti.

Kanymbübü'nün Özgürlük Mücadelesi Kış boyunca Batiyna ve Kanymbübü, uzak dağ yoluna bakarak kurtuluş umuduyla beklediler. Batiyna genç kıza teselli veriyor, amcası Naimanbay'ın mutlaka geleceğini söylüyordu. Ancak belirsizlik ve korku zamanla umutlarını zayıflatı; sert kış koşulları yolculuğu neredeyse imkânsız hale getirmişti. Bahar yaklaşırken göçebe çobanlar vadileri doldurdu ve hayat yeniden canlandı. Buna rağmen Kanymbübü kaygı içinde beklemeye devam etti; Batiyna ise yardımın hiç gelmeye-ebileceğinden korkuyordu.

Başarısız Başvuru Yaşlılar meclisi, Tazabek ve Kızırbay'ın etkisi altında kalarak Naimanbay'ın Kanymbübü'yü kurtarma talebini reddetti. Kızın açık itirazı ve zorla evlendirilmiş olması dikkate alınmadı; "tanıklar" onun sözlerini çarpıttı ve molla kararı seçici bir şeriat yorumu ile meşrulaştırdı.

Naimanbay tazminat teklif ederek merhamet istedi, ancak meclis onur ve toplumsal itibarı adaletin önüne koydu. Utanç ve dedikodu korkusu merhametten daha ağır bastı. Sonuç olarak karar kesinleşti: Kanymbübü Tilep ile kalacaktı. Yıkılan Naimanbay öfkeyle ayrıldı; genç kızın son umudu sessizlik, acı ve geri dönülmez bir umutsuzluğa dönüştü.

Kırılan Hayatlar, Kaybolan Umut Batiyna tüm gücüyle çalışıp zorluklara katlanırken, Kanymbübü zorla evliliğinde tutsak kaldı. Gülbübü kocasının evinden utanç içinde ayrıldı ve bir daha geri dönmedi; toplumsal yaşamdan kayboldu. Annesi Ziyada, kızını kurtaramamanın getirdiği uzun hastalık ve çaresizlik içinde hayatını kaybetti.

Daha sonra yaşlı Atantay evinde sessizce öldü; bu da aile için bir başka kayıp oldu. Gülsün ise hamile ve duygusal olarak yorgun halde dul kaldı ve ritüel yükümlülüklerin altında ezildi.

Tekrarlanan başvurulara rağmen toplum Kanymbübü'yü serbest bırakmayı reddetti ve umut tamamen çöktü. Batiyna başkalarına destek olmaya devam etti, ancak her ölüm onun içindeki acıyı, adaletsizliği ve sessizliği daha da derinleştirdi.

Gülşün ve Atantay'ın Ölümü Gülşün henüz küçük bir kızken yaşlı Atantay'a verilmişti. Gelenek, sessizlik ve itaate dayalı bir dünyada büyüdü; hüznünü ise yumuşak bir gülümsemenin ardına saklamayı öğrendi. Atantay yaşlılıktan öldüğünde, onun "saygın eşi" olarak yas törenine katıldı ve onun için ağıt yakıldı. Daha sonra doğum sırasında Gülşün uzun ve acı bir süreç yaşadı; hiçbir şifacı onu kurtaramadı. Genç yaşta, ailesinden af ve dua isteyerek hayatını kaybetti. Gülşün, Atantay'ın yanına gömüldü ve ölümü aynı evde yaşanan üçüncü trajedi olarak, sessizce birbirini izleyen üç hayatın sonunu oluşturdu.

Batiyna'nın Uyanışı ve Son Mücadelesi

Batiyna'nın Direnişi Gülşün'ün ölümünden sonra Batiyna, onu tepeler boyunca kovaladığı ancak Gülşün'ün sürekli "ben öldüm" diyerek kaybolduğu rüyalar görmeye başladı. Gerçek hayatta ise Batiyna giderek daha cesur hale geldi; yoksullara yiyecek ve hayvan yardımında bulunuyor, ev içi otoriteye açıkça karşı çıkıyordu. Bir gün misafirlerin ve bir molla'nın bulunduğu bir toplantıda Şeriat'ın kadınların acılarını görmezden geldiğini söyleyerek onu eleştirdi ve bu düzene bağlılığını reddettiğini ilan etti. Ardından kadınların kaderini öğrenmek umuduyla Andican'dan gelen bir falcıyla görüşmek üzere yola çıktı; ancak falcı köyden ayrıldığı için onunla karşılaşamadı. Eve döndüğünde, kocasının onu şiddetle kontrol etme girişimine de direndi.

Batiyna ve Hakikatin Arayışı Batiyna adalet arayışıyla şehre gidip büyük mollalarla görüşmeyi düşündü; kadınların kaderine dair gerçek cevabı onlardan öğrenmeyi umuyordu. Köyünde eğitilmiş insan neredeyse yoktu; yalnızca yaşlı hacılar ve Rus okulunda okuyan Kachyke vardı. Batiyna, şehir hayatını, farklı halkları ve onların geleneklerini ondan öğrendi. Şehre gitmedi ve Andican'daki falcıyla da buluşamadı. Ancak kadınların çektiği acılar üzerine derin düşüncelere daldı ve Kırgız kızlarının eğitilmiş ve özgür olacağı bir gelecek hayal etti.

Batiyna ve Zuurakan'ın Karşılaşması Batiyna, ağır odun taşıyan genç hizmetçi Zuurakan ile karşılaştı. Zuurakan, kayalık yamaçlardan yakacak topladığını ve Buken'in evinde çok ağır koşullarda çalıştığını anlattı. Batiyna ona nazik davrandı, gücünü küçümsememesi gerektiğini ve kimsenin onu sömürmesine izin vermemesi gerektiğini söyledi. Zuurakan ise borç nedeniyle evlendirildiğini ve zorla çalıştırıldığını anlattı. Batiyna, bay (zengin) evlerindeki zulme karşı onu uyardı. İki kadın ayrıldı, ancak Zuurakan Batiyna'nın sözlerini unutmadı; daha sonra onun adını andığı için azarlanacaktı.

Batiyna'nın Planı ve Otoriteyle Çatışma Batiyna, Zuurakan'ı ikna ederek Çüy Vadisi'ne kaçma planı yaptı; orada özgürlük bulmayı umuyorlardı. At, yiyecek ve kıyafet değiştirme hazırlayacaklardı; Batiyna erkek kıyafeti giyecek, Zuurakan ise farklı bir soylu kıyafeti kullanacaktı. Ancak yola çıkmadan önce bir Rus yönetim görevlisi olan Jarban'ın (yerel idare memuru) halka ait atları yasa dışı şekilde topladığına tanık oldu. Öfkeyle ona karşı çıktı ve at üstünde onunla mücadele ederek onu darp etti. Böylece onun direnişi daha doğrudan ve cesur bir hal aldı.

Batiyna'nın Başkaldırısı ve Jarban'ın Cezalandırılması Carban Batiyna'ya saldırdı, ancak Batiyna geri çekilmedi ve çalınan atların bırakılmasını talep etti. Diğer çobanlar da olay yerine gelerek onu destekledi. Batiyna, halka seslenerek onurlarını korumalarını ve memurun zulmünü durdurmalarını istedi. Carban kalabalık tarafından yenilince atından atlayıp af diledi ve suçun volost yöneticisine ait olduğunu söyledi. Çobanlar onu öfkeyle dövdü; Batiyna ise onun korkaklığını küçümsedi. Jarban aşağılanmış halde kaçtı ve köylüler devlet görevlilerinin baskısına karşı direnişlerini yeniden doğruladı.

Direniş ve Kaçışın Çöküşü Batiyna, Zuurakan'ı direnişe teşvik etti ve Tekebay ile birlikte Çüy Vadisi'ne kaçma planını sürdürdü. Ancak tam bu sırada Çarlık Rusyası'na karşı büyük bir ayaklanma başladı ve köyler paniğe sürüklendi. Silahlı ve silahsız insanlar toplanıyor, aileler hayvanlarıyla birlikte tehlikeli dağ geçitlerinden kaçıyor. Batiyna bu kaos içinde harekete geçti; önce gri kısrağa, sonra volost memurlarından alınan doru ata bindi. Kocasını Alymbay ise karışıklık içinde ortadan kaybetti. Kaçış planı tama-

men çöktü ve Batiyna büyük mülteci hareketine karışarak güney geçitlerine doğru dağları aşmaya çalışan kalabalığın içine sürüklendi. Hayatta kalmaya çalışırken bile özgürlük arayışını kaybetmedi.

Ürkün

Ayaklanma Sonrası Kitlesel Kaçış Ayaklanmadan sonra gerçekleşen Ürkün sırasında Batiyna, Çin Türkistanı'na doğru dağ geçitlerini aşmaya çalışan mültecilere yardım etti. Sis ve kar içinde ilerleyerek kaybolan insanları kurtardı; donmak üzere olan Kanymbübü adlı kızı da bulup kervana kattı.

Yolculuk boyunca insanlar aşırı soğuk, açlık ve ölümlerle karşı karşıya kaldı. Çocuklar, kadınlar ve hayvanlar yolda hayatını kaybetti. Göç eden gruplar dağılmış halde Kaşgar, Aksu, Turfan, Kulca ve Urumçi'ye ulaştı; ancak burada yerel elitler tarafından çoğu zaman soğuk karşılandılar ve geri çevrildiler.

Batiyna tüm yorgunluğuna rağmen insanlara yardım etmeyi sürdürdü. Donmuş çocuklar ve ölmüş anneler zihninde silinmeyen görüntülere dönüştü. Zamanla keder, hastalık ve bitmeyen zorluklar onu tamamen tüketti; sonunda bitkin düşerek yere yığıldı.

Mülteciler Arasında Batiyna ve Kurtarılan Bebek Batiyna, Kaşgar bölgesinde Kachyke ve diğer mültecilerle birlikte yol aldı. Binlerce insan açlık, soğuk ve şiddetten kaçıyordu. Hayatta kalmak için yanlarındaki eşyaları satıp yiyecek almak zorunda kalıyor, aileler parçalanıyor, çocuklar başkalarına veriliyordu. Batiyna halkının yaşadığı yıkımı ve yurdunun kaybını derin bir acıyla düşündü. Bir gün babasının eski dostu Cusup ile karşılaştı. Cusup ailesini kaybetmiş, hastalık ve açlıktan tükenmişti; yanında ölmüş bir annenin yanında bulunduğu üç aylık bir bebek taşıyordu. Batiyna büyük bir şefkat göstererek yiyeceğini paylaştı ve onlara destek oldu. Bu zor koşullarda bile hayatta kalanlara yardım etmeye devam etti.

Eve Dönüş Yolunda Karşılaşma Narın üzerindeki yeşil bahar yolunda Batiyna, geri dönen mülteciler arasında gençlik aşkı Abıl ile karşılaştı. Abıl artık eşini hastalıktan kaybetmiş, yorgun ve değişmiş bir haldeydi; iki çocuğu Baktygül ve Baktyjan ile birlikte yol alıyordu. Bu karşılaşma, yıllar öncesine ait unutulmuş aşkı yeniden canlandırdı. Abıl hüznüyle konuştu, Batiyna ise sessizce dinledi. Çocuklara yiyecek verdi ve onlara şefkat gösterdi, ancak onların yolculuğunu durduramadı. Abıl güvenlik nedeniyle göç kervanıyla yoluna devam etti. İkisi yeniden ayrıldı; fakat bu kısa karşılaşma, ortak acı ve hatıralarla onları bir kez daha birbirine bağladı.

Umuda Geçiş Narın üzerindeki köprüde, Ürkün sırasında Çin Türkistanı'ndan dönen Kıdırbay halkının yorgun kervanı geçişten korkarak duraksadı. Silahlı askerlerin yolu keseceği endişesi kalabalıkta paniğe yol açtı. Tam bu sırada Rusça konuşan bir asker öne çıkarak eski çarlık rejiminin yıkıldığını, yeni bir düzenin kurulduğunu ve ezilen halka özgürlük vaat edildiğini söyledi. Batiyna bu "özgürlük" hakkında sorular sordu; kalabalık "Lenin" adını belirsizlik içinde duydu. Kimse bunu tam olarak anlamasa da korku azaldı. İlk kez, köprüyü geçerken zayıf da olsa bir umut hissedildi.

Batiyna'nın Özgürlüğe İlk Adımı Çin Türkistanı'ndan döndükten sonra Batiyna, beklenmedik şekilde uzun süredir kayıp olan kocası Alımbay ile yeniden karşılaştı. Alımbay Ürkün sırasında hayatta kalmış, ancak geri döndüğünde yıkılmış, gücünü ve eski otoritesini kaybetmiş bir adamdı. Aynı evde yaşamaya devam etseler de Batiyna'nın ona karşı duyguları tamamen sönmüştü; içinde sessizce özgür bir yaşam özlemi büyüyordu.

Yeni Sovyet yönetimi kadın ve erkekleri açık bir halk toplantısına çağırdığında Alımbay sessiz kaldı; köydeki bazı kişiler ise "saygın kadınların evde kalması gerektiğini" savundu. Ancak yalnızca Rus asker Yakimenko'nun cesaretlendirmesiyle Batiyna, eleştirilere aldırmadan toplantıya atıyla gitti ve kadınların eşitliği ile kişisel özgürlüğe doğru ilk cesur adımını attı.

Toplumsal Normlara Başkaldırı Halk toplantısına katıldıktan sonra Batiyna, kadınların eşitliğinin geleneksel aile otoritesini yıkacağından korkan muhafazakâr erkeklerin sert eleştirilerine hedef oldu. Köylülerin bir kısmı yeni Sovyet reformlarını sorgularken, Batiyna kendi mutsuz evliliğini ve onu özgürlükten mahrum eden gelenekleri düşündü; özellikle de sevdiği Abıl'dan zorla ayrılışını hatırladı.

Eski evlilik düzeninin kadınları hiç istemedikleri hayatlara zincirlediğini fark etti. Toplantının etkisiyle güç kazandı ve Sovyet yasalarının açtığı yeni yolu benimsemeye karar verdi. Kendini zorla evliliklere, çok eşliliğe ve kadınların erkeklere bağımlı yaşamına karşı mücadeleye adanmıştı.

Eski Hayatın Yüğü Eğitimli ve dürüst olduğu için Kachyke köy komitesi başkanı seçildikten sonra, köyün yaşlıları onu etkilemeye çalıştı. Sovyet reformlarını yüzeysel olarak kabul ederken, geleneklerin—özellikle erkek otoritesinin—korunmasını istediler. Kadınlara karşı sınırlı bir “iyilik” fikrini savundular ama gerçek eşitliği reddettiler.

Kıdırbay'ın yurtundaki toplantıda Serkebay'ın uyarıları açıkça Batiyna'nın artan bağımsızlığını hedef alıyordu. Turumtay'ın yönettiği kendi ev halkı bile onu eski düzene dönmeye çağırırdı. Ancak Batiyna içten içe kadınların özgürlüğü ve adalet yolu üzerinde kalmaya kararlıydı.

Batiyna'nın Gelenekten Uzaklaşması Kocasını Alımbay'dan gördüğü bir başka şiddetli dayaktan sonra Batiyna, ne evliliğinin ne de ailesinin onu korumayacağını anladı. Köy komitesi başkanı olan Kaçike'ye başvurdu, ancak o da yeni görevine rağmen ataerkil geleneklere bağlı kalıyordu.

Bunun üzerine Batiyna, Sovyet yönetiminin vaat ettiği hakları talep etmeye karar verdi. Geleneksel başörtüsü eleçegi çıkararak yerine yeni dönemin simgesi olan kırmızı bir başörtüsü bağladı. Okuma yazma kampanyalarına katıldı, köy köy dolaşarak kadınları ve kızları eğitime çağırırdı ve kadın özgürlüğü, eşitlik ve eğitim için tutkulu bir savunucu haline geldi.

Ataerkil Direnişle Yüzleşme Batiyna ve öğretmen Sapar köy köy dolaşarak kadınları okuma-yazma kurslarına davet ederken, zengin ailelerin sert direnişiyle karşılaştılar. Serkebay ve ilk eşi Buken, Serkebay'ın genç ikinci eşi Kaliykan ile hizmetçi Zuurakan'ın okula gitmesine izin vermeyerek kadınların ev işlerine ait olduğunu savundular. Batiyna, yeni yönetimin herkesin okuma yazma öğrenmesini zorunlu kıldığını hatırlattı ve kadınların eğitimi engelleyenlerin cezalandırılabilirliğini söyledi. Erkeklerin ve ebeveynlerin karşı çıkmasına rağmen birçok genç eş, ikinci eşler, hizmetçiler ve kızlar gizlice bu fırsatı benimsedi; eğitimi onur, bağımsızlık ve yeni bir gelecek için ilk adım olarak gördüler.

Batiyna'ya Yönelen Şiddetin Artması Okuma-yazma kurslarına katılan kadınların sayısı arttıkça, muhafazakâr yaşlılar ve zengin erkekler direnişi daha da sertleştirdi. Eğitimli kadınlarla alay ettiler, genç Sovyet öğretmeni hakkında söylentiler yaydılar ve Batiyna'yı geleneksel aile düzenini bozmakla suçladılar. Birçok koca, okula gitmeye çalışan eşlerini dövdü ya da tehdit etti. Sovyet yetkilileri ise kadınların eğitimi engelleyenleri cezalandırdı; Serkebay, ikinci eşinin okumasını engellediği için hapse bile atıldı. Aşağılanan Serkebay ve Tazabek, gizlice Batiyna'yı öldürmeyi tartışmaya başladılar. Kısa süre sonra Batiyna, Mekebay ve Tekebay tarafından tek başına ata binerken pusuya düşürüldü; ancak kırıbaciyla şiddetle karşılık vererek teslim olmayı reddetti.

Batiyna'nın Hayatta Kalışı ve Moskova'ya Gidişi Tazabek'in kışkırtmasıyla Mekebay ve Tekebay'ın saldırısına uğrayan Batiyna, Yakimenko'nun müdahalesiyle kurtarıldı ve saldırganlar tutuklandı. Batiyna, köyün elitlerinin asıl sorumlu olduğunu bilmesine rağmen saldırganlardan intikam almayı reddetti. Bunun üzerine Serkebay, Alımbay'ı “namusunu geri kazanması” için karısını öldürmeye ikna etti. Alymbay, Batiyna'yı bir hançerle göğsünden ağır şekilde yaraladı. Batiyna yaklaşık on gün boyunca şifacı Matı-Ene'nin evinde iyileşmeye çalıştı, ancak şiddet yeniden başladı. Kısa süre sonra Kaçike ona, Lenin'in çağrısıyla Doğu Kadınları Kongresi'ne katılmak üzere Moskova'ya seçildiğini bildirdi. Batiyna bunu baskıdan kurtuluş fırsatı olarak görerek köyden ayrıldı ve yeni bir hayata doğru yola çıktı.

KARAKTER ANALİZİ

Batiyna

Batiyna yalnızca bir karakter değildir; Kırgız halkının onur mücadelesinin atan kalbidir. Bir avcı kampının vahşi ve özgür havasında doğan Batiyna'nın ışığı, eski dünya sözleşmelerinin ağır gölgeleri altında neredeyse sönmek üzeredir. Erkeklerin borçlarını ödemek için birer canlı hayvan gibi takas edilen Batiyna, ruhunu kırmayı amaçlayan zorunlu evliliklere katlanır. Yine de o, kendi hayatının sessiz bir hayaleti olmayı reddeder. Adıke'nin çadırındaki zulümden Moskova'nın devrimci sokaklarına uzanan yolculuğu, koca bir tarihin ağırlığına karşı yükselen tek bir ruhun gücünün insani bir kanıtıdır.

Dirençli Batiyna, bozkırın keskin rüzgarları ve kırbacın yakıcı darbeleriyle dövülmüştür. Bedeni, ilk kocasının nefretinin ve ikincisinin neredeyse ölümcül olan bıçak darbesinin izlerini taşır; buna rağmen o asla pes etmez. 1916 Büyük Göçü (Ürkün) sırasında, ölüm çevresindeki binlerce canı alırken, o ayakları

kanayarak ve karnı aç bir halde sarp, donmuş dağları aşar. Ailesinin utancının ağırlığını ve amansız emeğin fiziksel yükünü sırtlanır; yine de karların ve kanın arasından başı dik bir şekilde çıkarak ruhunun kırılmaz bir kaya olduğunu kanıtlar.

Boyun Eğmez Hukuk, mollalar ve hatta öz babası bile sessiz kalmasını talep ederken, Batiyna göğsünde bir direniş ateşi taşır. O, özgür olmak için icazet bekleyen bir kadın değildir; kafesinden kaçmak için gecenin karanlığında at sürmeye cüret eder ve güçlü Boluş onu onursuzlaştırmaya çalıştığında ona karşı koyar. Onun bu boyun eğmez tavrı, acısından kar sağlayanların vaaz ettiği "ilahî kaderi" reddederken gözlerinden okunur. Sonunda geleneksel eleçeğini (türbanını) çıkarıp yerine kırmızı başörtüsünü taktığında, sadece yeni bir yasaya uymamaktadır; yüzyıllardır süregelen zincirlere nihayet "hayır" demektedir.

Şefkatli Hayatının tüm sertliğine rağmen, Batiyna kalbinin buz tutmasına asla izin vermez. Onun merhameti, aynı adaletsizlik denizinde boğulan diğerleri için sessiz bir sığınaktır. Ölmekte olan çocuk-gelin Gülsün'ü kollarında avutan odur; küçük Kanımbü'yü soğuktan kurtarmak için her şeyi riske atan yine odur. Çin'deki açlık dolu mülteci kamplarında, son lokmasını yetimlerle paylaşarak kimsesizlerin annesi olur. Empati yeteneği onun en büyük gücüdür; zayıfları gölgelerde geride bırakırsa, kendi özgürlüğünün hiçbir anlamı olmayacağını bilir.

Sarsılmaz Batiyna, evcilleştirilmesini imkansız kılan bir azme sahiptir. Bir kadının okuyabildiği, yazabildiği ve kendi yolunu seçebildiği bir dünyanın ihtimalini bir kez gördüğünde, bir avcı kararlılığıyla o hedefe doğru ilerler. Köydeki erkeklerin alaycı gülüşlerini ve yaşlıların şiddetli tehditlerini görmezden gelerek, çadırlarda saklanan kız çocuklarına kitap götürmek için dağ fırtınalarının ortasında at sürer. Kararlılığı nefretten değil, ışığa duyduğu derin ve sessiz bir açlıktan beslenir. Bir suikastçinin bıçağıyla yaralanıp kan kaybederken bile, tek düşüncesi Moskova'ya giden yol ve kendi elleriyle inşa ettiği gelecektir.

Aynagül

Aynagül, Kırgız aşiretleri arasındaki sonu gelmez güç savaşlarında, erkeklerin stratejik hamleleri için kullanılan bir siyaset aracıdır. Yoksulluğun pençesindeki Batiyna'nın aksine Aynagül; Asantay ve Barman gibi kudretli adamların çatışan çıkarları arasında kalmıştır. Onun hikayesi, aşiret kavgalarını yatıştırmak veya barış sağlamak adına kadınların nasıl birer pazarlık unsuru haline getirildiğini ve "kız kaçırma" gibi geleneklerin nasıl istismar edildiğini gözler önüne serer. Aynagül, yüksek bir sosyal statüye sahip olmasına rağmen, kendi hayatı üzerinde söz hakkı olmayan bir kadının içsel feryadını yansıtır. Güzelliği ve soylu kanı, etrafındaki erkekler tarafından birer silaha dönüştürülürken, o bu acımasız coğrafyada kendi yolunu bulmaya çalışır.

Bağımsız Aynagül, kendisini ailesinin siyasi planlarına kurban etmek isteyenlere karşı boyun eğmez bir irade sergiler. Babası Barman'ın siyasi bir ittifak uğruna ayarladığı evliliği reddeder; sırf babası güç kazansın diye sessiz bir kurban olmayı kabul etmez. Bolot'u seçerek kendisine dayatılan kaderi yırtıp atmaya çalışır. Bu kararı, toplum tarafından "namus" adına "kaçırılma" olarak yaftalansa da, aslında Aynagül'ün kendi özgür iradesiyle attığı bir adımdır. O, kimliğini kendisi üzerinde hak iddia eden erkeklerin kirli hesaplarından kurtarmak için durmadan mücadele eder.

Cesur Aynagül, kaçırılmanın, zorla geri getirilmenin ve toplum önünde karalanmanın getirdiği tüm ağırlığa dayanacak köklü bir cesarete sahiptir. Manapbay onu hileyle alıkoyduğunda, bir köşeye çekilip sessizce ağlamaz. Aksine, onun evinde dimdik durur; Manapbay'ı korkaklık ve ihanetle suçlamaktan çekinmez. Cesaretinin en net görüldüğü an ise aşiret büyüklerinin karşısına çıktığı andır; orada "zavallı mağdur" rolünü oynamayı reddeder. Silahlı atlılar onun için savaşın eşiğine gelmişken, Aynagül kendi doğrularından ödün vermez ve varlığını kan dökmek için bahane eden erkeklere karşı sesini yükseltir.

Vakur Aynagül, aileler arasında adeta bir ticaret malı gibi takas edildiği en zor anlarda bile soylu duruşundan taviz vermez. Bir aşiret savaşını önlemek için Ramazan ile istemediği o evliliğe geri gönderildiğinde, bu ağır aşağılanmayı bile asaletinden gelen bir zarafetle karşılar. Ne köydeki kadınların acımasız dedikodularının ne de kocasının buz gibi ilgisizliğinin ruhunu ezmesine izin verir. Bu vakar onun

zırhıdır; ataerkil düzenin onu basit bir zayıf olarak görmesini engeller. O, duruşuyla herkese şunu hatırlatır: O, sadece bir çeyiz veya bir pazarlık konusu değil; kendi öz değeri olan bir insandır.

Hınçlı Aynagül, aşiret onuru denilen o kavram uğruna kendi mutluluğunun defalarca kurban edilmesine karşı yüreğinde derin ve haklı bir öfke besler. Bu hınç, onu hapseden geleneklere ve kocası Ramazan'a karşı mesafeli durmasına neden olur. Çünkü o, aşiretler arasındaki o sözde "barışın" kendi gözyaşları üzerine inşa edildiğini çok iyi bilir. Arstanaly gibi güçlü adamların onun haklarını yok saymasını izlerken, iç dünyasında büyük bir fırtına kopar. Bu öfke bir zayıflık değil, uğradığı adaletsizliğin bilincinde olmasıdır; bu sayede ruhunu, bedenini tutsak eden o karanlık dünyadan ayrı tutmayı başarır.

Kazak

Kazak, zenginler tarafından ezilen onurlu yoksulları temsil eden "dürüst avcı" figürünün trajik bir timsalidir. Batiyna'nın babası olarak, geleneksel ataerkil görev ile gerçek baba sevgisi arasındaki ıstırap verici çatışmayı kişiliğinde barındırır. Fiziksel güce ve doğada hayatta kalma becerisine sahip bir adam olsa da, adaletin geçer akçesinin sadece hayvan varlığı ve soy kütüğü olduğu bir dünyada sosyal olarak "görünmez" kalır. Karakter gelişimi, geleneksel onur kavramının savunmasızlara karşı nasıl bir silaha dönüştürülebileceğini; gururlu bir rızık sağlayıcının, güçlülerin borçlarını ödemek için kızını feda etmeye zorlanan yıkılmış bir adama nasıl dönüştüğünü gözler önüne serer.

Onurlu Kazak, avcı kimliğini ve aşiret üyeliğini tanımlayan katı bir dürüstlük ilkesine göre yaşar. Bir adamın verdiği sözün kutsallığına ve atalardan kalan yeminlerin ağırlığına inanır; bu nedenle başlangıçta, kendisi aleyhine olan o eşitsiz "tütün gelini" (nasvay) anlaşmasına uymak zorunda hisseder. Batiyna'ya onur duygusunu aşılamaya çalışır; ona sıkı çalışmanın ve dürüstlüğü zenginlikten daha değerli olduğunu öğretir. Ancak bu onur anlayışı zamanla bir kafese dönüşür; zenginlerin gelenekleri kendi çıkarları için manipüle ettiği bir toplumda, sözüne olan bağlılığı Adıke gibi toprak sahiplerinin onu sömürmesine zemin hazırlar.

Haklarından Mahrum Dağların efendisi olmasına rağmen Kazak, aşiretlerin sosyal ve hukuki hiyerarşisi içinde tamamen güçsüzdür. Ne uçsuz bucaksız sürülere ne de siyasi bir nüfuza sahiptir; bu durum onu yırtıcı "manaplar" (yerel beyler) için kolay bir av haline getirir. Adıke'nin adamları tarafından vahşice kırbaçlandığında, toplumdaki düşük statüsü nedeniyle hiçbir hatırı sayılır kişi onu savunmaya yanaşmaz. Aşiret mahkemelerinde verdiği ifade, düşmanlarının rüşvetleri ve güçlü bağlantılarıyla susturulur. Tipi ortasında bir kurdun izini sürebilir ama feodal hukukun yozlaşmış koridorlarında yolunu bulamaz; bu da toplumundaki topraksız yoksulların mutlak savunmasızlığını ortaya koyar.

Çaresiz Kazak'ın hikayesinin son aşamaları, borçlarını ödemek uğruna kızının hayatının feda edilmesini izlerken içine düştüğü derin ve boş bir çaresizlikle mühürlenir. Önce atadan kalan bir yemini yerine getirmek, sonra da ödenmesi imkansız bir hayvan tazminatını karşılamak için Batiyna'yı takas etmeye zorlanmasının yarattığı psikolojik yıkım, onu eski halinin bir gölgesine dönüştürür. Çocuklarını koruyamaması ve dürüstlüğü onları zenginlerin zalimliğinden korumaya yetmediği gerçeği peşini bırakmaz. Bu çaresizlik; sevgi dolu bir babayı, kendi kızının sefaletinin mimarı olmaya zorlayan ruh emici bir sistemin doğrudan sonucudur.

Adıke

Adıke, romanın temel antagonisti olarak zenginlerin duyarsız ve kibirli dünyasını temsil eder. Satılğan'ın oğlu olarak yalnızca büyük bir serveti değil, aynı zamanda toplumsal statüsünün onu ahlak ve insani değerlerin üstüne yerleştirdiğine dair köklü bir inancı da miras alır. Ataların "burunluk-bride" yeminiyle kurulan bağı bir akrabalık ilişkisi olmaktan çıkarıp bir sömürü aracına dönüştürerek avcı ailesinin trajedisinin başlıca sorumlularından biri olur. Emek ve beceriyle geçinen avcılar aksine Adıke, gücünü gelenekten ve yanında bulunan adamlarının zorlayıcı kudretinden alır. Onun varlığı, onurun bir meta haline geldiği ve yoksulların kolayca harcanabilir görüldüğü bir toplumun derin çürümesini açığa çıkarır.

Kibirli Adıke, kendinden aşağıda gördüğü insanların insanlığını fark edemeyecek derecede kökleşmiş bir kibirle tanımlanır. Bir zamanlar ailesine hizmet etmiş olan Kazak'a soğuk ve küçümseyici bir

şekilde yaklaşır; onu bağlayıcı bir akrabalık yükümlülüğü olan bir insan olarak değil, rahatsız edici bir figür olarak görür. Zenginliğinin ona atalarının kurduğu tüm toplumsal sözleşmelerin üzerinde bir dokunulmazlık sağladığına inanır. Kazak'ın kızını evlilik için getirmesiyle alay ederken sergilediği tavır, eşit bir insanla değil bir hizmetkârla karşı karşıya olduğunu düşünen bir üstünlük duygusunu yansıtır. Bu kibir onun dünya görüşüdür; kendi konumunun arzularını yasa haline getirdiğini varsayar ve bunu tartışma değil, düzeltme biçimi olarak şiddetle—örneğin Kazak'ı kırbaçlatmakla—ifade eder.

Sömürücü Adıke, geleneği açgözlülüğünü meşrulaştırmak için kullanan sömürücü bir figürdür. “Ataların onuru” kavramının arkasına sığınarak zulmünü haklılaştırır; ancak aynı gelenekleri çıkarına aykırı olduğu anda görmezden gelir. Onu en tehlikeli kılan şey, klan içi yargı düzenini yoksullara karşı bir silaha dönüştürmesidir. Batiyna kaçıp onun baskısından kurtulduğunda bunu kabullenmek yerine Kazak'ı kabile mahkemesine çıkarır ve yargıçlar üzerindeki etkisini kullanarak ağır bir hayvan cezası verilmesini sağlar. Evliliği bir birliktelik olarak değil bir alışveriş olarak görür; “dolandırıldığını” düşündüğünde ise bedel talep eder. Oyunun kurallarını çok iyi bilir ve bu kuralları yoksulların sürekli borç içinde kalmasını sağlayacak şekilde manipüle eder.

Zalim Soylu görünümünün ardında derin ve sistematik bir zalimlik vardır. Adıke, başkalarının aşağılanmasıyla haz duyar ve onların acısını kendi gücünün bir göstergesi olarak görür. Kazak'ın yurt iskeletine bağlanıp halkın önünde kırbaçlanmasını emrettiğinde bu yalnızca bir ceza değil, tüm topluma gözdağı veren bir gösterebilir. Verdiği acıdan hiçbir pişmanlık duymaz; avcı ailesinin çektiği ıstırapı toplumsal hiyerarşiyi korumak için ödenmesi gereken önemsiz bir bedel olarak görür. Onun zalimliği, gücünün temel dayanağıdır—kendi “onurunu” başkalarının onurunu yok ederek sürdürür ve ardında bıraktığı yıkılmış hayatlara tamamen kayıtsız kalır.

Abıl

Abıl, romanın duygusal merkezini oluşturan ve bir kuşağın “yitirilen mutluluğunu” temsil eden trajik bir figürdür. Batiyna'nın gerçekten sevdiği genç adamdır; ancak aralarındaki bağ, kabile hukukunun katı mekanizmaları ve kalyan (başlık parası) sistemi tarafından koparılır. Baskıcı ve ayrıcalıklı toprak sahiplerinin aksine Abıl, daha yumuşak bir Kırgız erkeklik anlayışını temsil eder; bu anlayış sanatçı ifade gücü ve derin duygusallıkla tanımlanır. Onun karakteri, zorla yapılan evliliklerin yarattığı insan kaybını sürekli hatırlatan bir gölge gibi var olur. Ayrı bir hayat kurmuş olsa bile ruhu Batiyna'ya bağlı kalır; bu da klanların bedenleri değiştirebilse bile kalpleri yönetemediğini gösterir.

Sadık Abıl, unutmayı reddeden bir kalbe sahiptir. Batiyna başka erkeklerle evlenmeye zorlandıktan sonra bile ona olan bağlılığı sarsılmaz ve sürekli. Onu boş ve geçici ilişkilerle değiştirmeye çalışmaz; sevgisini sessiz, derin ve acı veren bir yara gibi içinde taşır. “Büyük Göç”ten sonra Batiyna ile yeniden karşılaştığında bile gözlerinde gençlik dönemlerindeki aynı sessiz acı ve dile getirilemeyen sevgi vardır. Bu sadakat, ilişkilerin çoğunlukla geçici bir alışverişe dönüştüğü bir dünyada onu nadir bir figür haline getirir. Onun bağlılığı, aşkının en güçlü yönüdür; eski dünyanın tamamen yıkılmasına rağmen bu sevginin hayatta kalmasını sağlar.

Duygusal Abıl, duygularını şiddet ya da zenginlik üzerinden değil, müzik ve şiir aracılığıyla ifade eder. O, ruhun ağıtlarını dile getirme konusunda ustadır ve acısı sonunda “Abıl'ın Şarkısı”na dönüşür. Bu hüznü melodik vadiler boyunca yayılır ve kader tarafından ayrılan insanların ortak sesi haline gelir. Sanatı aracılığıyla kaybının derinliğini topluma aktarır; böylece yaşlılar tarafından kurulan geleneklerin yol açtığı insan acısı görmezden gelinemez hale gelir. Onun ifade gücü, hem erkeklerin hem de kadınların sesi olmayan acılarını görünür kılar ve kalyan sisteminin kıldığı kalplerin ağırlığını hissettirir.

Sınırlı Karakter derinliğine rağmen Abıl, ekonomik olarak dezavantajlı bir konumda kalır. Adıke ya da Kydırbay gibi güçlü ve zengin erkeklerle mücadele edebilecek sürü ve siyasi nüfuza sahip değildir. Batiyna'yı babasının borçlarından kurtarmaya çalıştığında sunduğu atlar, yozlaşmış kabile mahkemesi tarafından yetersiz bulunur. O, mutlulukları servet tarafından belirlenen bir sistemde “aşkın bedelini ödeyemeyen” birçok gençten birini temsil eder. Batiyna'yı kurtaramaması bir irade eksikliği değil, altın ve servetin aşkın önüne geçtiği bir toplumsal düzenin sonucudur.

TEMALAR

Ataerkillik: Şiddet ve Onur

Erkek onuru kişisel bir erdem değil, kadınların görünür biçimde kontrol edilmesi ve cezalandırılmasıyla sürdürülen toplumsal bir “değer”dir. Bu onur tehdit edildiğinde, erkekler gerçeğe bakmaksızın itibarlarını geri kazanmak için şiddete başvurur. Bunun en çarpıcı örneği, Serkebay’ın ikinci eşi Gülsün’ün trajedisinde görülür. Serkebay’ın ilk eşi Büken, kıskançlıkla hareket ederek bir çoban kıyafetini Gülsün’ün yurduna yerleştirir ve genç kadını zinayla suçlar. Hiçbir yargılama yapılmadan ve Gülsün’e kendini savunma imkânı tanınmadan, erkekler “kolektif onurlarını” şiddetle geri kazanır.

Abike ve köyün erkekleri onun yok edilmesini izlemek için toplanır; Gülsün dövülür, dikenli bir çalıya sarılır ve başı tıraş edilir. Sonunda, bir deveye bindirilerek köy içinde gezdirilir ve işlemediği bir suçu itiraf etmeye zorlanır; bu sahne diğer kadınlara bir uyarı olarak kullanılır.

Benzer bir “onur” silahı, Batiyna güçlü Boluş Maralbay’a karşı geldiğinde de devreye girer. Kendisini korumak için ona vurduktan sonra Boluş ve çevresindekiler kendi hatalarını kabul etmek yerine köy içinde asılsız söylentiler yayar. Bir kadının sözü, bir devlet görevlisinin otoritesine karşı değer taşımadığı için bu dedikodular “gerçek” gibi kabul edilir. Kydırbay ise kendi sosyal itibarını ve valinin dayattığı “dokuz ceza” (ağır para/ceza yükümlülükleri) riskini düşünerek öfkesini Batiyna’ya yöneltir. Onun direnişini bir cesaret olarak değil, aile şerefine sürülmüş bir leke olarak görür.

Örnek Sahne: Abike ve köyün erkekleri bir araya geldiklerinde gerçeği aramazlar; Serkebay’ın itibarını yeniden kurmaya çalışırlar. Gülsün toplumun önüne çıkarılır, korkusu ve itirazları tamamen görmezden gelinir. Dövülür ve eti parçalayan dikenli çalıya sarılır. Güzelliğin ve bekâretin geleneksel sembolü olan saçları tıraş edilir ve bir deve üzerinde köyde dolaştırılarak toplumsal utancın nesnesi hâline getirilir.

Bu sahne, ataerkil gücün korkutucu bir gösteresidir. Çocukların saklanması, köpeklerin bile susması, şiddetin tüm toplumu sindirmek için kullanıldığını gösterir. Gülsün’ün zina yaptığına dair sözleri zorla tekrar ettirilerek kadın, diğer kadınlara bir “uyarı”ya dönüştürülür. Kıskanç Büken’in yerleştirdiği sahte kanıtın hiçbir önemi yoktur. Önemli olan, erkeklerin mutlak otoritesini göstermesidir. Şiddetin kendisi erkek onurunu korumanın bir aracına dönüşür; köy, bir kadını cezalandırarak erkeklerin hâlâ kontrolü elinde tuttuğunu kanıtlar.

Toplumsal Cinsiyet

1) Kadınlara karşı Ayrımcılık ve Ezilmeleri

Kadınların ezilmesi, kız çocuklarının herhangi bir söz hakkı olmadan bir evden diğerine verilmesini gösteren sahnelerde açıkça ortaya çıkar. Batiyna’nın kaderi, henüz doğmadan önce yapılan eski bir anlaşmayla belirlenir. Büyüdüğünde, babası onu Adike’nin oğlu Abdurrahman’a göndermek zorunda kalır; oysa ortada gerçek bir başlık parası ödenmemiştir ve Batiyna Abıl’ı sevmektedir. Düğün sırasında içinden evliliği reddeder, ancak orada bulunanlar onun sessizliğini rıza olarak kabul eder. Kocasının evinde Salkınay onu aşağılar, çeyizini küçümser, ağır işlere zorlar, aç bırakır ve dövdürür. Batiyna kaçmaya çalıştığında erkekler onu takip eder, yakalar, yurt iskeletine bağlar ve herkesin önünde kırbaçlar. Daha sonra mahkeme, onu istismar edenleri değil, babasını cezalandırır ve ona hayvanlarla tazminat ödemek zorunda bırakır.

Diğer kadınlar da farklı ama aynı derecede acı verici biçimlerde acı çeker. Aynagul bir erkeğe sözlenir, Bolot ile kaçır, ancak klan yaşlıları savaş çıkmasını önlemek için pazarlık yapınca geri verilir. Onun duyguları, onur, başlık hakkı ve klan itibarı hakkındaki tartışmaların altında kaybolur. Daha sonra Manapbay onu hileyle yeniden alır ve yine erkekler onun iradesinden çok aile onurunu tartışır.

Gülsün başka bir trajediyi gösterir: seksen yaşındaki Asantay, onu henüz neredeyse bir çocukken eş olarak alır. Gülsün bebeklerle oynar, yaşlı kocasından korkar ve Batiyna ile olgun bir kadın gibi değil, şaşkın bir çocuk gibi konuşur. Doğum sırasında ölmesi, bir çocuğun eş rolüne zorlanmasının bedelini açığa çıkarır.

Kanymbübü’nün hikâyesi belki de en sert olanıdır. Yoksul bir aile bir koyun postu borcunu ödeyemez ve on iki yaşındaki kız çocuk yaşlı tefeci Tilep’e verilir. Annesi yalvarır, kız kaçmaya çalışır an-

cak yakalanır ve evlendirilir. Bu sahneler boyunca kadınların yaşamları bir ödeme aracı, onur kanıtı ya da klan mülkü gibi muamele görür.

Örnek Sahne: Kadınların ezilmesinin en çarpıcı anlarından biri, Batiyna'nın ilk evliliğinden kaçmaya çalıştığı sahnedir. Adıke'nin kampında aşağılanmış, fazla çalıştırılmış, dövülmüş ve küçük düşürülmüş haldeyken gece dağlara doğru gizlice kaçır; amacı özgürlüğe ve onu seven insanlara geri dönmektir. Ancak bu kaçırş bir hayatta kalma çığılığı olarak değıl, "çalınmış bir malın kaçırılması" gibi görülür. Adıke ve adamları onu takip ederken asıl soru onun neden kaçtığı ya da neler yaşadığı değıl, onu kimin kontrol etme hakkına sahip olduğudur.

Onu korumaya çalışan Cusup bile Adıke'nin nüfuzu ve güçlü yaşlıların otoritesi karşısında duramaz. Batiyna geri getirilir, halka açık şekilde aşağılanır, yurt iskeletine bağlanır ve dövülür. Bu sahne, onun bedeni, hareketi ve geleceğinin erkekler tarafından kontrol edildiğini gösterir: kocasının ailesi, klan yaşlıları ve geleneksel hukuk. Onun acısı, erkek onurunun ve hane otoritesinin korunmasından daha az önemli görülür.

2) Kadın Dayanırşması

Kadın dayanırşması, ataerkil bir toplumda yasal korumadan yoksun kadınlar için sessiz ama hayati bir hayatta kalma biçimi olarak sunulur. Yaşamları kocalar, babalar ve klan yaşlıları tarafından kontrol edildiğı için kadınlar birbirlerinde teselli ve güven bulurlar. Bu bağ en açık biçimde Batiyna üzerinden gösterilir; o, Gülsün, Kanymbübü ve Zuurakan gibi daha genç ve savunmasız kadınlara bakar ve onları korur.

Gülsün ile ilişkide Batiyna koruyucu bir abla gibi davranır. Genç gelinin seksen yaşındaki Asantay'dan duyduğu korkuları dinler ve Gülsün'ün başka hiçbir yerde bulamadığı bir şefkat sunar. Aralarındaki ilişki zenginlik ya da aile statüsü üzerine değıl, ortak acı üzerine kuruludur. Gülsün doğum sırasında öldüğünde, bu kayıp en derinden Batiyna tarafından hissedilir; çünkü onun ölümüne yol açan adaletsizliği açıkça görür.

Bir diğör örnek, Batiyna'nın on iki yaşındaki Kanymbübü'yü kurtarma çabasıdır. Kanymbübü, bir koyun postu borcu nedeniyle yaşlı tefeci Tilep ile evlendirilmiştir. Batiyna ile Kanymbübü kış boyunca dağ yolunu gözleyerek kurtuluş umudu taşırlar. Batiyna kıza umut verir, adaletin bir gün gelebileceğini söyler. Yaşlılara yaptığı başvurular başarısız olsa da, Kanymbübü için tek umut kaynağı olmaya devam eder. Çin'e yapılan "Büyük Göç" sırasında Batiyna onu donmaktan kurtarır; bu da onların dayanırşmasının kelimenin tam anlamıyla yaşam mücadelesine dönüştüğünü gösterir.

Son olarak Batiyna'nın hizmetçi Zuurakan ile karşılaşması, empatinin nasıl direnişe dönüşebileceğini gösterir. Batiyna aşırı çalıştırılan kıza nazik davranır, onu toprak ağasının evindeki zulme karşı uyarır ve kendi gücünü fark etmesini teşvik eder. Bu bağ daha sonra kaçırş planlarına dönüşür. Roman bu ilişkiler üzerinden, kadınların yasal olarak güçsüz olmalarına rağmen birbirlerine verdikleri duygusal ve pratik desteğin insanlıklarını nasıl koruduğunu gösterir. Bu dayanırşma, onları mal gibi gören bir dünyaya karşı sessiz bir protestodur.

Örnek Sahne: Kanymbübü, Gülsün'e yapılan acımasız halka açık cezaya tanık olduktan sonra Batiyna'nın yurduna titreyerek ve ağlayarak gelir. Bu sahnede Batiyna ve Gülsün onu geri çevirmez; onu içeri alır ve sessiz bir sığınak sunarlar. Kanymbübü kocası Tilep'ten korkmaktadır ve yaşlı kadınlar sözleriyle onu sakinleştirir, nasıl hayatta kalabileceğı ya da akrabalarından nasıl yardım isteyebileceğı konusunda yönlendirirler.

Bu an, yurdun kadınların itaat maskesini bırakıp gerçek korkularını paylaşabildikleri bir alan haline geldiğini gösterir. Erkekler dışarıda cezalar verirken ve "onur" üzerine konuşurken, kadınlar içeride duygusal iyileştirme emeğini üstlenirler.

Onların dayanırşması kamusal güçten değıl, Kanymbübü gibi korkmuş bir kızın kaderin ağırlığı altında ezilmesini engelleyen özel ve sessiz bir güçten doğar. Bu ortak teselli aracılığıyla, yasayı değıştiremeyeceklerini bilseler bile birbirlerini köyün acımasızlığıyla baş başa bırakmayacaklarını kabul ederler.

Evlilik

1) Zorla Evlilik

Zorla evlilik, Batiyna'nın yaşamı üzerinden gösterilen temel gerçekliklerden biridir. Onun ilk evliliği sevgiye ya da rızaya dayalı değildir; daha doğmadan önce erkekler tarafından yapılmış eski bir anlaşmanın sonucudur. Büyükbabasının Satılğan ile yaptığı eşitsiz anlaşma, önce Kazak'a, ardından Batiyna'ya taşınan bir yük haline gelir. Adıke'nin ailesi nihayet gelini talep ettiğinde, Batiyna Abdurrahman ile evlenmek zorunda kalır; oysa kalbi Abıl'a aittir. Ailesi bu evliliğin acı getireceğini bilir, ancak yemin, gelecek ve utanç korkusu onları sıkıştırmıştır. Bu nedenle düğün, bir sevgi kutlaması değil, bir borcun yerine getirilmesidir.

Batiyna'nın ilk kocasının evindeki yaşamı, onun rızasının ne kadar değersiz olduğunu açıkça gösterir. Salkınay tarafından kötü muamele görür, dövülür, aç bırakılır ve ağır işlere zorlanır. Kaçmaya çalıştığında, bu girişimi bir yardım çığlığı olarak değil, kocanın ailesine karşı işlenmiş bir suç olarak değerlendirilir. Kabile mahkemesi Adıke'nin iddialarını dinler ve Kazak'a ağır bir hayvan tazminatı ödemesi kararı verir. Batiyna'nın acısı, başlık parası, onur ve tazminat hesaplarının arkasında görünmez hale gelir.

Onun ikinci evliliği de yine bir borçtan doğar. Batiyna'nın kaçışından sonra verilen ceza nedeniyle Kazak ağır tazminatı ödeyemeyince, Kydırbay'ın teklifini kabul eder ve onu Asantay'ın oğlu Alımbay'a verir. Böylece Batiyna'nın geleceği bir kez daha erkekler tarafından pazarlık konusu edilir. Bu evliliği babası için kabul etmesi istenir; kendi isteği olduğu için değil. Her ne kadar şartlar koymaya çalışsa da, yoksulluk ve aile yükümlülüğü onun seçim alanını sınırlar.

Diğer kadınların hikâyeleri de aynı kalıbı tekrar eder. Gülsün genç yaşta yaşlı Asantay ile evlendirilir, Kanymbübü ise bir koyun postu borcunu kapatmak için Tilep'e verilir. Bu sahneler aracılığıyla roman, evliliği kadınların yaşamlarının onur, hayvan varlığı ve hayatta kalma uğruna değiş tokuş edildiği toplumsal bir işlem olarak sunar.

Örnek Sahne: Batiyna, ilk kocasından (Abdurrahman) kaçtıktan sonra Adıke, Kazak'ı kabile mahkemesine götürür. Yargıçlar zengin toprak sahibinin tarafını tutar ve Kazak'a ağır bir hayvan tazminatı ödeme kararı verir. Yoksul bir avcı için bu borcun ödenmesi imkânsızdır. Böylece Batiyna'nın geleceği artık aşk ya da kişisel tercih üzerinden değil, babasının yıkımdan nasıl kurtarılacağı üzerinden tartışılır.

Kydırbay, Batiyna ile Alımbay arasında evlilik teklif ettiğinde bu düzenleme pratik bir çözüm olarak sunulur. Batiyna Alımbay'ı görür ve hemen hayal kırıklığı ve korku hisseder; onu donuk, beceriksiz ve duygusuz bulur. Annesine bu evliliğe zorlanmaması için yalvarır, ancak Kazak borçtan başka çıkış yolu göremez. Batiyna sonunda damada duyduğu isteksizlik değil, babasına duyduğu acıma nedeniyle bu evliliği kabul eder.

2) Çocuk Evliliği

Çocuk evliliği, romanda en acı adaletsizliklerden biri olarak özellikle Gülsün ve Kanymbübü'nün kaderi üzerinden gösterilir. Bu kız çocukları evliliğe ne duygusal, ne fiziksel ne de toplumsal olarak hazırdır; ancak yoksulluk ve gelenek onları korumasız bıraktığı için hayatları kendilerinden yaşça büyük erkeklere verilir. Hikâyeleri, çocukluğun aileyi hayatta tutma, borç ödeme ya da erkek ayrıcalığı adına verilen kararlarla nasıl ortadan kaldırılabilirdiğini ortaya koyar.

Gülsün'ün seksen yaşındaki Asantay ile evlendirilmesi en açık örnektir. Gülsün hâlâ bir genç kızdır, hatta çocukluğa yetişkinlikten daha yakındır. Hâlâ bebeklerle oynar ve yaşıt kızlarla vakit geçirir, ancak toplum bir anda ondan evli bir kadın gibi davranmasını bekler. Asantay zengin ve güçlü olduğu için kimse ona açıkça karşı çıkamaz. Yaşı ve statüsü eleştirileri susturur; Gülsün'ün korkusu ve kafa karışıklığı ise evin içinde görünmez kalır.

Batiyna onunla karşılaştığında, olgun bir eş değil, yetişkin rolüne zorlanmış korkmuş bir çocuk görür.

Kanymbübü'nün hikâyesi çocuk evliliğine giden başka bir yolu gösterir: borç. O, bir koyun postu borcu nedeniyle elli yaşındaki tefeci Tilep'e verildiğinde henüz on iki yaşındadır. Annesi çaresizce yalvarır, ancak yoksul dul kadın, kızı borç karşılığı "ödeme" olarak gören erkeklere karşı güçsüzdür.

Kanymbübü kaçırmaya çalışır; bu da onun evliliği kabul etmediğini gösterir, fakat yakalanır ve geri getirilir. Onun gözyaşları ve korkusu kararı değiştirmez.

Bu kızlar üzerinden roman, çocuk evliliğinin yalnızca özel bir aile meselesi olmadığını gösterir. Bu durum zenginlik, borç ve toplumsal otorite ile bağlantılıdır. Gülsün ve Kanymbübü, dünyayı anlamaya başlamadan önce çocukluklarını, güvenliklerini ve özgürlüklerini kaybederler. Onların acısı, güçlü erkeklerin genç kızları alıp buna “evlilik” diyebildiği bir sistemin vahşetini görünür kılar.

Örnek Sahne: Gülsün, seksen yaşındaki Asantay’ın genç eşidir. Evli kadınların geleneksel başlığı olan eleçeki taşısa da, duygusal olarak hâlâ bir çocuktur. Ev işleri yapmak yerine günlerini bebeklerle ve çocuklarla oynayarak geçirir, sadece geceleri eve döner.

Batiyna’ya Asantay’dan korktuğunu ve onunla aynı yatağı paylaşmaktan dehşet duyduğunu anlatır. Davranışları, ona dayatılan toplumsal kimlik ile psikolojik olgunlaşmamışlığı arasındaki keskin farkı ortaya koyar. Gülsün’ün daha sonra doğum sırasında ölmesi, çocuk evliliğinin yıkıcı sonuçlarını açığa çıkarır.

Çocukluğu, fiziksel ve duygusal olarak yetişkinliğe, evliliğe ve anneliğe hazır olmadan elinden alınmıştır. Gülsün’ün hikâyesi üzerinden roman, çocuk evliliğini gizli bir ev içi trajedi olarak sunar; kızların yaşamlarının kendi hazır oluşları ya da seçimleriyle değil, ataerkil gelenek tarafından belirlenmesinin yol açtığı duygusal travmayı ve fiziksel tehlikeyi görünür kılar.

Özgürlük: Direniş ve Uyanış

Batiyna’nın direnişi bir anda ortaya çıkmaz; yıllar süren aşağılanma, şiddet ve çaresiz tanıklıkların içinde yavaş yavaş gelişir. Başlangıçta itaat eder, çünkü suskunluğun anne ve babasını utançtan koruyabileceğine inanır. Abyl’i sevmesine rağmen Abdyrahman ile yapılan ilk evliliğini kabul eder ve daha sonra babasını Adyke’nin mahkemesinin dayattığı ağır para cezasından kurtarmak için Alymbay ile evlenmeyi kabul eder. Bu erken dönemdeki sessizliği zayıflık değil, bir hayatta kalma biçimidir. Her reddedişin yalnızca kendisini değil, ailesini de cezalandırmaya sürükleyebileceğini görür.

Onun uyanışı, yaşadığı acının yalnızca bireysel bir talihsizlik olmadığını, daha büyük bir yapının parçası olduğunu fark etmesiyle başlar. Gulsun’u görür; henüz bir çocuk sayılacak kadar gençken yaşlı Asantay’dan korktuğunu ve daha sonra doğum sırasında öldüğünü tanık olur. Kanymbubu’nun lamb derisi borcu nedeniyle Tilep’e verilmesini ve özgürlük için yaptığı tüm başvuruların umutsuzluğa dönüşmesini izler. Gulbubu’nun Buken’in iftirası sonrası toplum önünde aşağılanmasına şahit olur. Bu olaylar ona, kadınların gelenek tarafından korunmadığını; aksine bu düzen uğruna feda edildiğini öğretir.

Zamanla merhameti açık bir direnişe dönüşür. Boluş’un onurunu zedelemeye çalışmasına karşı koyar, onun yanlışlarını toplum önünde ifşa eder ve daha sonra Jarban’ın yoksul çobanların atlarına el koymasına karşı çıkar. Zuurakan’ı kaçırmaya teşvik eder ve klan kontrolünün ötesinde bir yaşamı hayal eder. Din, hukuk ve adalet üzerine soruları derinleşir; kadınların kaderine dair bir cevap arayışı giderek daha keskin hale gelir.

1916 Ürkün ve Çin’e zorunlu göçten dönüşün ardından Sovyet iktidarının kurulması, Batiyna’ya uzun süredir içselleştirdiği düşünceleri ifade edebileceği yeni bir söylem alanı kazandırır.

Eleştirilere rağmen halk toplantılarına katılır, okuma yazma çalışmalarına dahil olur ve kadınları eğitime teşvik eder. Özel acısı toplumsal bir misyona dönüşür. Zorla evliliklere ve kadınların cehaletine karşı çıkarken, Batiyna hayatta kalmaya çalışan bir kadından, bu düzeni değiştirmeye kararlı bir figüre dönüşür.

Örnek Sahne: Batiyna, geleneksel eleçek başlığını çıkarıp yerine kırmızı bir başörtüsü takmaya karar verir. Açık Sovyet ideolojik bakış açısıyla yazılan metinde bu dönüşüm, geçmişin “karanlığı”ndan radikal bir kopuş olarak çerçevelenir. Köy yaşlıları için eleçek, kadının klan içindeki yerini ve ataerkil düzene bağlılığını temsil eden kutsal bir semboldür. Ancak romanın devrimci bakışında, eleçeğin ağır beyaz katmanları kadınların üzerine yüklenmiş fiziksel bir ağırlık, feodal “zincirlerin” bir simgesi olarak sunulur.

Kırmızı başörtüsünü takarak Batiyna sadece kıyafet değiştirmez; aynı zamanda politik bir başkaldırı gerçekleştirir. Kırmızı renk “Yeni Güç”ü, okuryazarlığı ve hukuki eşitlik vaadini temsil eder. Köy toplantılarına geleneksel örtüsünü terk ederek katıldığında bir skandala yol açar. Yazar bu anı, Batiyna’nın artık yalnızca hayatta kalmaya çalışan biri olmadığını, bir aktivist rolünü benimsediğini göstermek için kullanır. Ona göre kırmızı başörtüsü geleceğin bir bayrağıdır; yazar ise bunu Sovyetlerin eski ataerkil

düzeni reddedişinin bir sembolü olarak sunar. Bu “eski kimliğin terk edilmesi” hareketi, onun kamusal alana bir lider olarak çıkmasını sağlar ve uyanışının artık tamamlandığını ve geri döndürülemez olduğunu gösterir.